

241642

GENERALUL I. CULCER

FOST COMANDANT AL ARMATEI I-A, DECORAT „MOTU PROPRIO” DE M. S. REGELE, CU MAREA
CRUCE A „COROANEI” CU SPADE, PENTRU COMANDA ACESTEI ARMATE ÎN OLTEŢIA, 1916.

RECENZIE

ASUPRA

ISTORIEI RĂZBOIULUI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PENTRU

INTREGIREA ROMÂNIEI

BUCUREŞTI 1929

Imprimeriile „Independenţa”

GENERALUL I. CULCER

FOST COMANDANT AL ARMATEI I-A, DECORAT „MOTU PROPRIO“ DE M. S. REGELE, CU MAREA CRUCE A „COROANEI“ CU SPADE, PENTRU COMANDA ACESTEI ARMATE IN OLTENIA, 1916.

RECENZIE

ASUPRA

ISTORIEI RĂZBOIULUI

PENTRU

INTREGIREA ROMANIEI

BUÇUREȘTI 1929

Imprimeriile „Independența“

GENERAL DE DIVIZIE I. CULCER

companie de... Vidin, după
care este trimis din nou în Franța, pentru a-și completa
studiile la școala superioară de la Fontainebleau.

Dotați de natură cu o inteligență strălucitoare, cu o memo-
rie prodigioasă și cu o mare putere de muncă, studiile sale

IN LOC DE PREFAȚĂ

CUVÂNTAREA

ROSTITĂ DE GENERALUL ALEXANDRU LUPAȘCU-STEJAR

LA

INMORMÂNTAREA GENERALULUI IOAN CULCER.

Septembrie 1928

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Intristată Asistență.

În numele Asociațiunii generale a ofițerilor în rezervă și retragere proveniți din activitate, al cărei delegat sunt, cu inima strânsă de durere, aduc cel din urmă camaraderesc și frățesc salut, scumpului și mult iubitului ei președinte activ, Generalul de divizie Ioan Culcer, răpit din mijlocul nostru, după o lungă și grea suferință.

Născut în anul 1853, în orașul Târgu-Jiu, tânărul Ioan Culcer se devotază carierei armelor. În gradul de Sublocotenent, este trimis de stat să studieze la școala poli-tehică din Paris, face apoi în mod distins războiul pentru independență din anii 1877—78, ca ofițer subaltern într'o companie de săpători mineri, la Plevna și Vidin, după care este trimis din nou în Franța, pentru a-și completa studiile la școala superioară de la Fontainbleau.

Dotat de natură cu o inteligență sclipitoare, cu o memo-rie prodigioasă și cu o mare putere de muncă, studiile sale

superioare îl consacră ca cel mai instruit și mai cult ofițer de geniu al armatei române, din generațiunea lui. În lumina inteligenței, a studiilor și a muncii sale, tânărul ofițer de geniu Ioan Culcer, câștigă imediat deplina încredere a înaltelor autorități militare și a tuturor șefilor săi și în aceste foarte favorabile condițiuni intelectuale și morale, îl vedem înaintând foarte repede, iar un lung șir de ani, până la gradul de general, îl vedem profesorul plin de autoritate, foarte iubit și stimat, al atâtor generațiuni de tineri ofițeri, în școlile militare superioare. Ca maior de geniu, eminentul ofițer și profesor militar, primește de la Ministerul de războiu, sarcina de mare încredere și răspundere, de a participa la studiul sistemului defensiv al țării și la executarea pe teren a concepțiunilor generalului belgian Brialmont, în ceea ce privea fortificațiunile de centură ale Bucureștiului și acele ale frontului Focșani-Nămoloasa-Galați. Tot el a fost sufletul comisiunii mixte, pentru tragerile de experiență cu tunul, asupra cupolelor germane și franceze, în vederea armărei acelor fortificațiuni; cu care ocaziune, el, deși filo-francez cum a rămas până la moarte, luptând din greu chiar în sânul comisiunii, a lucrat totuși, ca cel mai bun și mai distins ofițer și patriot român, după cum cereau interesele superioare ale țării. Mai târziu, fortificarea capului de pod Cernavoda, atât ca traseu, cât și ca piese de armare, a fost în principal, tot opera lui.

Incheindu-și cu atâta succes până la gradul de colonel, prima fază a strălucitei sale cariere militare, aceea de ofițer și comandant de geniu, frumoasele sale însușiri morale și intelectuale, îi permit să treacă foarte ușor, în a 2-a și cea mai grea fază a carierei sale, aceea de secretar general al Ministerului de Războiu și de general comandant de mari unități, comandând pe rând diviziile a 9-a, 3-a și corpurile 3 și 5 de armată, până în anul 1913, când Regele Carol i-a încredințat lui

onoarea, de a comanda armata de ocupațiune a cadrilate-
rului dobrogean, cu Silistra, Bazargic și Turtucaia, misiune
frumoasă și de încredere, de care el s'a achitat în mod
strălucit. În urmă, a fost numit subinspector de armată.
Atingând în această demnitate limita de vârstă legală, ge-
neralul de divizie Ioan Culcer este trecut ca pensionar în
rezerva armatei, dar în August 1916, Înaltul Comandament
al Armatei române, având nevoie, de concursul acestui capa-
bil și brav general, este mobilizat, încredințându-i-se co-
manda armatei I-a, pe frontul carpatic al Olteniei. Cu toate
marile lipsuri și greutăți, care marcau insuficiența și slaba
pregătire, cu care armata noastră a intrat în războiu și
cu care generalul Culcer — ca și ceilalți comandanți de
armată, de mari și mici unități — a avut de luptat, des-
toinicul și bravul general, reușește totuși să câștige pe tot
frontul de luptă al armatei sale, multe și frumoase succese,
culminând în acele de la Cerna și cu deosebire de la Jiu
și sub presiunea inamicului, să execute la timp, în ordine
și în satisfăcătoare condițiuni, retragerea corpului de Olt.
Aceste frumoase și eroice fapte de arme, îl consacră de
astădată pe generalul Culcer, ca mare și eroic general al
războiului nostru de întregire a neamului.

În cele din urmă, examinând și judecând foarte judicios
situațiunea generală și în special situațiunea critică de pe
frontul armatei sale, ținând strict seamă de zdrobitoarea supe-
rioritate numerică și tehnică a inamicului, mai cu seamă în
artilerie, precum și de imposibilitatea de a mai putea apăra cu
foarte puținele și slabele forțe ce-i mai rămăsese linia mun-
ților Olteniei, în contra numeroaselor și puternicelor forțe
germane care forțau trecerea pe la Jiu, generalul Culcer,
propune Marelui Cuartier General, cea mai înțeleaptă și
mai bună soluțiune ce s'ar fi putut adopta în acele tragice
momente, aceea de a retrage trupele pentru o nouă și în-
verșunată rezistență a armatei I-a, pe malul stâng și domi-
nant al Oltului, care fusese serios întărit; operațiune, prin

care s'ar fi scurtat mult frontul acelei armate, dându-i astfel posibilitatea de a continua luptele mai mult timp și cu mai multe șanse de succes. Din nefericire însă, acest act de înțelepciune și prevedere, acest act de înaltă concepțiune și capacitate militară, inspirat numai de profunda iubire de patrie și de conștiința perfecte împliniri a datoriei, fost greșit și nedrept judecat în sferile conducătoare de atunci ale armatei noastre, ca o slăbiciune în comandament și astfel, în loc de recunoștință și recompensă morală, s'a retras generalului Culcer comanda armatei I-a, pe care până în acel moment, el o comandase în chipul cel mai strălucit! Aceasta a fost soarta vitregă, a bravului și distinsului general Culcer, comandantul armatei I-a, care din acel moment și până când a închis ochii, a trăit cu inima amărâtă și zdrobită, dar cu conștiința curată și perfect împăcată, că și-a împlinit integral datoria de bun român și ostaș și cu convingerea adâncă, că dreptatea — **pe care numai peste câteva zile, au confirmat-o nenorocitele evenimente militare de pe frontul armatei I-a, cu grave repercuțiuni asupra celorlalte fronturi ale armatelor române — a fost de partea lui!**

Desigur, că în gravele și criticele împrejurări de atunci, Marele Cuartier General român, s'a văzut constrâns a lua față de generalul Culcer această măsură nedreaptă, care deși foarte curând recunoscută, n'a mai putut fi îndreptată. Istoria nepărtinitoare însă, va trebui să recunoască marile merite și dreptatea Generalului Culcer, rezervându-i una dintre cele mai glorioase pagini ale ei și un loc de frunte, în galeria marilor și eroicilor generali români, ai războiului nostru de întregire.

După încheierea armistițiului, Regele Ferdinand îi încredințează înaltul post de ministru al lucrărilor publice în guvernul generalului Averescu, guvern, însărcinat să încheie pacea impusă de germani, în primăvara anului 1918.

Fire cu totul aleasă, suflet curat și senin, inimă bună,

caracter nobil, ferm și hotărât, de o corectitudine exemplară, devotat până la sacrificiu tronului și țării sale, Generalul Culcer a rămas și după războiu același, s'a ținut departe de politica de partid, dar n'a ezitat o clipă să răspundă cu drag apelului camarazilor săi și să se pună ca președinte activ, în fruntea Asociațiunii noastre, pe care, cu marea lui autoritate morală, a servit-o cu cel mai mare devotament, aducând prin aceasta neprețuite servicii camarazilor săi pensionari.

În fața mormântului tău deschis, noi, foștii tăi elevi și subalterni, noi bunii tăi camarazi, cari te-am cunoscut foarte bine, cari am învățat mult de la tine, cari ne-am adăpat din lumina înțelepciunii, culturai și capacității tale, cari am cunoscut înaltele tale însușiri și virtuți ostășești și civice, frumoasa, curata și demna ta viață, ce a făcut să mori sărac, fără un cămin cât de modest al tău, pe patul mult ospitalier, dar mizericordios al unui sanatoriu militar, dar cu sufletul curat ca roua dimineții și senin ca azurul cerului, noi toți, devotații și recunoscătorii tăi camarazi, cu sufletul curat ca și al tău, liberi pe cugetarea și conștiința noastră și cari știm perfect de bine, că o retragere tactică, sau strategică voită, executată la momentul oportun, pe o nouă pozițiune mai favorabilă de luptă, în scop de a economisi forțele, de a evita sacrificii inutile și chiar înfrângeri dezaastroase și de a avea din contră, noi și puternice posibilități de rezistență, echivalează cu un succes, strigăm din adâncul conștiinței noastre: Generale Culcer, ai fost un comandant de armată în război, capabil și viteaz, ai fost un general mare și glorios al țării și al armatei tale, ai fost un mare nedreptățit, ai fost victima capacității tale însă-ți și a celor cari nu te-au înțeles, dar fii liniștit, dormi în pace somnu-ți de veci, căci fără îndoială, istoria armatei și a țării tale, obiectivă, imparțială și dreaptă, o va recunoaște și mărturisii !

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RECENZIE

— După publicarea ediției a doua, a „Istoriei războiului pentru întregirea României“, de d-l Const. Kirițescu, sunt nevoit să scriu o nouă ediție a recenziei ce am făcut acestei cărți în anul 1923, pentru a completa, pe de o parte ceea ce am scris în trecut, iar pe de alta, pentru a lămuri și mai mult faptele istorice cu consecințele lor, în fața camarazilor mei și în fața acelor care voiesc să judece fără patimă și fără interes personal, sau de partid.

În partea a doua a campaniei noastre, în Moldova, nu am avut nici un comandament militar, pentru că după plecarea mea din Oltenia, am fost însărcinat de Marele Cuartier General cu ordinul No. 2530 din 18 Octombrie 1916, semnat de generalul Iliescu din Inalt ordin, cu conducerea superioară a lucrărilor de fortificație ruso-române din Moldova și Dobrogea, în vederea retragerii noastre spre Siret.

Nu găsesc trebuincios a repeta în această recenzie ceea ce am scris în 1919 „Note și Cugetări“ Anexa III, relativ la aceste lucrări; totuși, voiu reaminti raportul generalului Văleanu cu No. 90 din 20 Octombrie 1916, al colonelului Mătășaru cu No. 101 secret, din 9 Octombrie 1916, al generalului rus Chochin cu No. 73 din 22 Octombrie 1916 și în sfârșit, al generalului Prezan către Marele Cuartier General cu No. 2568 din 21 Octombrie 1916, pentru că din toate aceste acte oficiale se vede lămurit, că pentru aceste vaste lucrări nu exista nici o pregătire, nici organizare și

cu toate acestea Marele Cuartier General ordona ca să se execute *cu cea mai mare energie*, cu lucrători civili și căruțe rechiziționate (50.000 lucrători și 3000 căruțe), care trebuiau găsite într'o parte a țării, istovită prin mobilizare.

Aceste ordine se făureau în biurourile Marelui Cuartier General, cu obiceiul ofițerilor care n'au eșit nici odată din acele biurouri, fără ca cel puțin să raporteze Majestății Sale Regelui, care era situația reală în Moldova!

Din fericire, timpul rău a oprit la timp pe vrăjmaș să mai urmărească, astfel că, s'au putut complecta prin trupe, la sosirea lor, pe timpul iernei și în primăvara anului 1917, toate aceste lucrări.

După sosirea armatei pe noile fronturi, însărcinarea ce am avut în Moldova a încetat, iar de la această dată am stat în Iași fără nici o ocupațiune până la 1 Ianuarie 1917, când am fost demobilizat.

La 29 Ianuarie 1918, am acceptat postul de ministru al Lucrărilor Publice, în primul guvern al generalului Averescu, pentru cuvântul, că în tot timpul șederei mele la Iași, am urmărit de aproape situația trupelor de pe frontul nostru și pe cât era cu puțință pe aceea de pe fronturile vrăjmașe, căpătând astfel *convingerea*, pe care voiu căuta să o justific în această recenzie, că, în interesul țării și al armatei, a fi continuat rezistența și retragerea prin Basarabiă, în urma păcii de la Brest-Litovski, ar fi fost o crimă.

La sfârșitul războiului, am avut mulțumirea sufletească să constat, că, scăpând ceea ce mai rămăsese din armata noastră, am putut face față cu aceste rămășițe, pe Nistru și pe Tisa pericolului bolșevic, care ar fi prăbușit totul în întreaga țară.

Repet dar, că acceptând postul de ministru, nu am avut intențiunea de a intra în noul partid politic ce era la acea epocă și probez ceea ce scriu prin faptul, că nici mai târziu nu am urmat acel partid, cu dorința de a păstra linia de purtare, pe care am avut-o în întreaga mea carieră și anume,

de a rămâne soldat, fără a lua parte în nici unul din partidele noastre politice, păstrându-mi astfel absoluta independență de judecată și cuvânt. Aceste mărturisiri făcute, revin asupra recenziei mele din 1923 și repet, că am citit cu multă băgare de seamă cele două volume ale d-lui Const. Kirițescu, care m'au interesat cu atât mai mult, cu cât în prefața primului volum se spune, „că sunt scrise în special pentru tineret, că este o lucrare de sinceritate, disprețuind falsificările voite, înfloririle meșteșugite și fraseologia mincinoasă!”

În atari condițiuni, autorul poate spune că lucrarea sa este o carte didactică, pentru pregătirea minții și a sufletului generațiilor tinere și mărturisesc, că, în partea referitoare la campania noastră din 1916, am fost adânc impresionat, de felul cum autorul se adresează sufletului românesc, făcând să reiasă faptele vitejești și jertfele armatei române, pentru înfăptuirea idealului nostru național.

Descrierile sunt făcute în stil frumos și cu sentimente înălțătoare; însă, de și nu am avut cinstea să cunosc pe autorul acestei cărți, îi cer învoiala să strângem împreună pietrele prețioase, pe care le aruncă atât de des în strâmtoarele Carpaților și pe câmpiile scumpei noastre țări.

Zic să strângem aceste pietre prețioase și să alcătuim împreună o adevărată „istorie”, care să serviască tinerețului, pentru ca el să tragă pilde spre bine și să se feriască de răul, care n'ar fi în folosul țării și al neamului.

În recenzia ce voi face, voi trece asupra părților referitoare la istoria din trecut a țării noastre, la politica ei în acele timpuri, precum și la istoria politică a statelor cu care am fost în atingere pe timpul marelui războiu. Mă voi ocupa mai ales și mai pe larg, de actele noastre militare, atât din punctul de vedere al concepției, cât și din acel al execuției.

— Din ceea ce scrie autorul — în afară de chestiunile militare — mă opresc mai întâi asupra liniilor în care se

spune, că obligațiunile luate de Rusia, trebuiau să aibă girul celorlalte puteri aliate, a *acelor state care au respectul istoric al semănturilor lor* și mă întreb, care sunt acele state?

Pe timpul când se discuta în Belgia valoarea neutralității sale garantată de tratate și ca urmare măsurile de luat pentru organizarea unui sistem de apărare, care să poată pune pe Belgia la adăpostul unei Invaziuni, generalul Brialmont, sprijinit pe istoria diplomatică, scria următoarele:

1. Danemarca avea garantată integritatea sa teritorială prin tratatul de la 1858, semnat de Engiltera, Franța, Rusia, Austria, și Suedia. Cu toate acestea, nici una din aceste puteri, nu s'a mișcat în anul 1864, când s'au răpit ducatele Schlesvig-Holștein și Launenbourg.

La această epocă jurnalul „Times“, fără să miște opinia publică engleză, scria: „Departea de a privi cu groază încorporarea Schlesvigului la Confederațiune, noi credem, că acest act nu turbură în nimic *comerțul englez*“!

2. Turcia avea garantată independența și *integritatea sa teritorială* prin tratatul dela 1856, semnat de Franța, Engiltera și Austria. Acel tratat prevedea, că aceste puteri consideră solidar *casus belli*, orice atingere a Turciei și totuși în anul 1877, Rusia desmembrează Imperiul Otoman, cu consimțământul acestor puteri.

3. „Jurnal des Debats“ în anul 1875 scria: „Situția în Europă este astfel, că, garanția neutralității belgiene, *nu este de cât o ficțiune*. Dacă una din puterile garante, care dispune astăzi de a tot puternicia în Europa, ar răsturna bariera garanțiilor, „nimeni n'ar întinde mâna ca s'o ridice!“

4. La cererea făcută de Disraëli, de a proclama neutralitatea provinciilor dunărene (1855), Lord Palmerston răspunde: „Belgia și Elveția sunt neutre, este adevărat, *dar eu nu pun nici o importanță pe această neutralitate*, fiindcă am observat, că, ori când s'a declarat un războiu, națiu-

nea care a găsit în folosul ei, să treacă cu armata sa pe un teritoriu neutru, n'a cugetat să respecte neutralitatea înscrisă în tratate“.

5. Prințul Bismark s'a pronunțat mai brutal spunând că, „războiul sfarmă tratatele!“

6. În sfârșit, se poate cita invaziunea Elveției de armatele aliate în 1814 și așa mai departe, până în zilele noastre, când tratatul politic din 4/17 August 1916, semnat de Rusia, Franța și Italia, n'a fost respectat la pacea generală în privința Banatului și a multor alte angajamente politice și economice luate prin acel tratat. *Diplomația este maleabilă* și se modifică în vorbe și în fapte după împrejurări și în totdeauna numai după interese; istoria însă, trebuie să rămână dreaptă și rigidă.

În consecință, încă odată repet, că n'am avut cinstea să cunosc pe d-l Kirițescu, autorul „Istoriei războiului pentru întregirea României“, însă din informațiunile pe care le am, este profesor și în atari condițiuni, cred că, *pentru a se pregăti cu folos mintea tineretului*, este bine a-l face să cunoască din istoria diplomatică, cum se respectă semnăturile din tratate, în scopul ca în viitor acest tineret, când va fi chemat să decidă asupra chestiunilor de mare interes pentru țară, să poată judeca adevărata lor valoare.

— Intrarea noastră în acțiune se impunea în 1916, cred însă că garanția semnăturilor nu era de ajuns, mai ales pentru Rusia, fiindcă noi, mai mult decât ori cine, cunoșteam sinceritatea făgăduelilor sale din tot trecutul nostru istoric și în special dela anul 1878, când cu tot ajutorul ce i-am dat în operațiunile militare, după dezastrul ei la Plevna, la încheierea păcii de la Berlin, cu ocaziunea delimitării frontierei noastre de la Silistra și în ori-ce alte împrejurări, Rusia în propriul ei interes, a favorizat pe bulgari, cu dorința de a întocmi *blocul balcanic* sub de-

pendența sa și a'și asigura posesiunea strâmtorilor și eșirea în Marea Mediterană.

Pentru aceste motive sunt de părere, că, deosebit de garanția semnăturilor, ar fi fost bine să se consulte istoria și să se ia și *garanții militare*, din punctul de vedere al efectivelor trupelor de ajutor, locul unde ar fi trebuit să se găsiască acele trupe și puțința de a le aduce *la timp* pe teatrul de operațiuni.

— Al doilea punct despre care voiesc să vorbesc, în afară de chestiunile militare, este relativ la propaganda de corupțiune germană, despre care autorul „Istoriei războiului de întregire“ spune: — „Ea s'a manifestat printr'o corupțiune scandaloaasă etc. etc. Opiniunea publică află din când în când cu desgust, naufragiul unei noi conștiințe. A produs deosebită întristare *vânzarea* unui fost președinte al Ligei Culturale, apoi a unuia dintre cei mai cu talent scriitori ai noștri, ardelean de origină, etc., etc. și a unui general, care se bucura de oare-care popularitate, etc. etc.“

— Cred că, în cazul când se fac acuzațiuni de *vânzare de conștiințe*, anonimatul nu poate fi îngăduit. Se poate păstra anonimatul în chestiuni generale de principii și de fapte politice, administrative etc.; când însă este vorba de acuzațiuni *atât de grave*, anonimatul nu poate avea loc și prin urmare ar fi fost mai bine, a nu se lăsa în opiniunea publică *insinuări* pe care nu voiesc să le caracterizez și să se dea celor vizați puțința de a se apăra în *contra infamiilor*, de care *diferite agenții de propagandă* s'au servit foarte mult pe timpul neutralității noastre, atunci când eram doriți și chemați de toate statele beligerante. Propaganda se făcea *pe acele vremuri* de ambele părți și știut este, că propagandele nu se fac cu flori.

— Starea de nepregătire în care am intrat într'un războiu atât de greu și atât de lung, precum și cauzele care

au influențat această nepregătire, le-am arătat în deajuns în scrisorile mele dela sfârșitul anului 1916, publicate la Iași în anul 1919, sub titlul „Note și Cugetări“. Astăzi le mențin integral și constat că în multe puncte sunt de aceeaș părere cu d-l Kirițescu, cu deosebirea că eu am scris în mod absolut obiectiv, fără nici o considerație de persoane, sau de partide politice.

•D-l Kirițescu scrie, că generalul Berthelot, la primul său contact cu armata română, ar fi spus: Sunteți admirabil dezorganizați!

Nu știu dacă sunt adevărate aceste cuvinte atribuite generalului Berthelot, ca fiind adresate de el armatei române, constat însă *o lipsă de demnitate națională* din partea autorului, pentru-că, prin această aprobare dată în scris generalului Berthelot, se recunoaște că ofițerii români, cari au instruit și organizat armata noastră timp de o jumătate de secol, *au dat probe de incapacitate vădită*.

Cu toate acestea, bătrânii noștri ofițeri au organizat școli în țară, după modelul școlilor străine, în care ei au profesat, au condus unități în manevră, apreciate de atașajii militari străini, în sfârșit au organizat tot felul de școli practice în regimente.

Mai trist de cât această apreciere dată ofițerilor și armatei române este faptul, că, lucrarea d-lui Kirițescu *a fost premiată de Academia Română* și recomandată în școli drept carte didactică, pe când în realitate, după cum se va vedea în analiza ce voi face, fondul său susține și aduce laude partidului politic din care autorul face parte și unor ofițeri, *care în întreaga lor carieră au făcut politică clandestină cu acel partid*.

Acești ofițeri, *după informațiunile sigure pe care le am*, au dat în biourourile lor relațiuni asupra faptelor și mai ales au inspirat pe autor, după cum ei au crezut nimerit, în toate concluziile strategice și tactice coprinse în cele două volume ale sale.

Zic, că această carte a fost recomandată în școli, pentru că fiind în trecere la Craiova, la începutul anului de studii din liceu, am văzut-o afișată la ferestrele librăriilor, pe lista cărților, pe care elevii trebuiau să și le procure pentru clasa VIII-a.

Ori-cine are dreptul să scrie și să publice, sub rezerva de a fi judecat și apreciat de cititorii săi; însă, o carte a istoriei războiului pentru întregirea neamului, recomandată în școli, nu poate eși de cât de la *oficialitatea care are răspundere*, sprijinită pe acte oficiale, fără a fi permis să alunece pe considerațiuni politice de partid, sau de persoane.

Se spune, după ceea ce a scris generalul Iliescu, că în anul 1913 în Bulgaria, aveam *armele legate cu sfori*. Prin arme legate cu sfori se înțelegea în vechime, acele arme care se găseau pe la vânătorii dela sate și care din cauza vechimei lor se întăreau *cu sfori*, legătură între patul armei și țeava sa și nu cred că trupele care au luat parte în campania din 1913, să fi avut asemenea arme.

Se poate ca din lipsa *curelelor de armă*, să se fi găsit la oamenii cari însoțeau coloanele în serviciul d'napoi, arme model 1879 cu curele improvizate, pentru a fi mai ușor purtate, dar aceasta nu însemnează că trupele aveau *armele legate cu sfoară*.

Am comandat în 1913 armata de ocupațiune din Cadri-later, compusă din diviziile 9, 10 și 12 infanterie, regimentul 9 vânători, regimentele 5 roșiori și 6 călărași și declar, luând ca martori pe toți ofițerii și soldații care au fost sub comanda mea, că nimic nu este adevărat din ceea ce autorul scrie în această privință. Hrana, îmbrăcăminte, ajutoarele sanitare au fost îndestulătoare și au sosit la timp trupelor; iar din cauza măsurilor de ordine și sanitare care s'au luat, bivuacând trupele și serviciile sub corturi individuale, fără nici o lipsă în bivuac, oprind prin aceste măsuri în mod absolut ori-ce contact cu localitățile ce puteau fi contaminate, *armata de ocupațiune n'a avut*

nici un caz de holeră. Numeroase fotografii răspândite în public, arată situația bună a trupelor, ambulanțelor, brutărilor de campanie etc.

Dacă pe celalt teatru de operațiuni s'a întâmplat altfel, aceasta a fost din cauză, că s'au cantonat trupele în localități *contaminate de holeră* și mai ales, că s'a înaintat în coloane de câte 2 corpuri de armată pe un singur drum, când știut este, că un singur corp de armată, ocupă aproximativ 30 km. în adâncime. Aceste dispozițiuni s'au luat, de și nu se observa nici un semn de vre o bătălie iminentă. Din această cauză, s'a creat multe greutăți în aprovizionare și în serviciul d'inaștrii trupelor.

Este surprinzător că până astăzi, după 13 ani, secția istorică de la Marele Stat Major, n'a publicat nimic asupra operațiunilor din 1913. Era o datorie să le publice, pentru a se cunoaște în mod oficial faptele petrecute pe ambele teatre de operațiuni, fie ele bune, sau rele, pentru a servi ca învățământ pentru viitor.

Sistemul de a se adresa unor persoane străine de cunoștințele militare trebuincioase, numai pentru cuvântul că au talentul de a scrie, procurându-le parte din actele trebuincioase și a denatura istoria, nu este spre lauda secțiunei istorice dela Marele Stat Major.

După cum am scris în trecut, este adevărat că în anul 1913 am avut lipsuri, ele nu dezorganizau însă armata noastră, astfel cum se spune, cu intențiunea de a lăsa să se creadă, că partidul politic la putere și ofițerii cari — cum spun mai sus — au gravitat *în mod clandestin* în jurul acestui partid, au transformat armata *într'un puternic instrument de luptă*, în scurtul timp care s'a strecurat dela eșirea noastră din campania în Bulgaria, până la intrarea în marele războiu mondial.

În realitate, cu toată munca depusă și pe care nu o contest, cu toate cheltuelile și comenzile făcute, armata noastră a fost *slăbită din punctul de vedere combativ*, în ceeace

avea mai bun ca organizare și chiar d-l Kirițescu o mărturisește când spune, „*că s'au format unități din oameni de toate vârstele și că s'a fabricat în grabă un corp ofițeresc, cu care s'a dat iluzia unei armate numeroase, iar oamenii chemați pentru complectarea unităților, n'aveau nici o instrucțiune profesională*“.

Cauza slăbiciunii despre care vorbesc, este că s'au creat 10 divizii noi peste cele 15 pe care le aveam, cu cârpeli și cu material luat din diviziile vechi, iar în ceea ce privește comenzile ce s'au făcut în străinătate, ele au sosit târziu în Moldova, după dezastrul nostru din Muntenia.

Repet dar din nou, că prin această sporire a diviziilor *s'a dezorganizat și ceea ce aveam bun în 1913* și cred că această sporire a efectivelor noastre militare, s'a făcut pentru a răspunde cerințelor de a ne angaja pe 2 fronturi, aproape singuri, sau *cu nădejdea* de a fi ajutați de aliații noștri.

Lipsa de pregătire materială și morală, era de dată veche. Ea se datora tuturor guvernelor și prin urmare, nu se poate găsi o vină că s'a ales rău momentul intrării noastre în acțiune, după cum se spune. *Numai acela care este pregătit, poate fi liber pe voința sa*; altfel, se poate expune la aventuri mai dezastruoase decât acelea pe care le-am suferit în anul 1916.

În privința instrucțiunii profesionale, autorul spune, „*că ofițerii noștri nu știau să asigure legăturile pe front și în adâncime, că cele trei arme nu știau să coopereze într'o acțiune de ansamblu, că artileria nu susținea infanteria pe timpul atacului și în sfârșit, că ea trăgea orbește, după metode învechite, fără să știe să facă regularea tragerei și în sfârșit că, pentru ca armata noastră să capete toate aceste cunoștințe, a avut trebuință de „dascăli“, cari au învățat pe ofițerii noștri în timp de trei luni, tot ceea ce nu știau în trecut și tot ceea ce știu astăzi*“.

Legăturile pe front în adâncime și cu artileria, se prac-

ticau la noi atât în manevre cât și în călătoriile de comandament și ca probă amintesc ceea ce spuneam în conferința de deschidere la Medjidia, a unei călătorii de comandament făcută de divizia 9-a în 1908 și a cărei redacție o păstrez în biourul meu.

„Insist — spuneam atunci — cu toată stăruința asupra legăturilor între unități etc. Elementele dinainte, cavaleria, avant-garda până la linia de trăgători, trebuie să studieze pe inamic și terenul, nu numai pentru a fi cunoscute de dânsese, dar și pentru a fi comunicate elementelor din urmă etc“.

La manevre, se impunea comandanților de baterii și de grup, ca în defensivă să aibă crochiul terenului d'inainte, pentru a însemna pe dânsul pozițiile și mișcările inamicului după informațiile ce primiau, în scopul de a interveni după împrejurări. De altfel, regulamentele celor trei arme, de care ne serviam pentru instrucția trupelor și a ofițerilor, prevedea în detaliu felul cum trebuia să se facă serviciul de legături.

Intr'un interesant volum intitulat „Patru studii militare“, Colonelul Jitianu Ion, comandantul reg. 18 art., arată cu multă competență, cum trebuie să se facă legăturile și cooperarea celor trei arme în operațiunile militare; iar între altele, citează ca pildă de cooperare următorul fapt:

— La manevrele regale din Dobrogea în anul 1908, Colonelul ¹⁾ Văleanu, comandantul brigăzei de călărași, aparținând partidului albastru, trimite diviziei următorul raport:

„O divizie roșie de 6 regimente cavalerie și 2 baterii călărețe, înaintează pe drumul Chiostel-Alacap. Detașamentul meu de cicliști, a respins escadroanele de descoperire inamice. Brigada mea fiind inferioară, se va abate în direcțiunea Caratoi-Nazarcea, pentru a hărțui inamicul pe cât se va putea, în înaintarea sa.“

Colonel Văleanu

1) Astăzi general.

— Comandantul partidului albastru, ținând seamă că brigada sa de cavalerie era mult inferioară ca număr, dă următorul ordin :

„Tărăgăniți lupta. Vârful avangardei coloanei, se găsește acum, ora 11.50, la Hasancea. Inaintez spre Alacap. Ajungând la punctul de întâlnire cu drumul care duce la Nazarcea, voiu detașa un batalion și o baterie, care să vă întăriască, sau să vă susțină retragerea.“

General Culcer

— Comandantul brigadei de călărași manevrând cu abilitate spre ajutorul ce trebuia să-i sosiască, primește lupta mai târziu și cu concursul acestor ajutoare ia ofensiva și pune pe inamic în retragere și urmărire. Cred că acesta este un exemplu de cooperarea celor trei arme *înainte de a ne fi sosit „dascălii“!*

Regulamentele noastre de artilerie au fost copiate de pe cele franceze și în ele se prevedea cum trebuie să se facă regularea tragerei, susținerea infanteriei pe timpul atacului, iar în cecece privește întrebuintarea tranșelor și a fortificațiilor de câmp, despre care autorul „Istoriei războiului pentru întregirea României“ spune asemenea, că nu le cunoșteam, pot să certific, că înaintea războiului mondial, nu se făcea mai mult în Franța decât la noi și pot să adaug, că la noi era mai bine, de oarece infanteria noastră avea *unelte portative* pe oameni, cecece nu exista în Franța.

Cu asemenea cunoștințe a intrat armata franceză în războiu în 1914, după cum am intrat și noi în 1916. Practica războiului de doi ani, i-a învățat însă *de la vrășmaș* multe lucruri noi, pe care doctrinele și principiile profesate în școli, nu voia să le admită; doctrine greșite, despre care am scris combătându-le în revista „România Militară“, articolul meu fiind reprodus și în revista „La Belgique Militaire“, Bruxelles. Din cecece scriu rezultă, că ofițerii noștri

aveau înainte de războiu, toate cunoștințele tactice și tehnice practicate în Franța și că prin urmare „*dascălii*“ n’au putut să ne învețe decât *ceeace ei au învățat* în cei doi ani de războiu, practicat înaintea noastră.

Pe timpul când comandam armata I-a, am găsit asupra prizonierilor instrucțiuni plecate dela comandamentul german, în care se arăta calitățile și defectele armatei noastre, în modul ei de a lupta, pentru a profita, sau a se feri.

In aceste instrucțiuni se spunea, că artileria română trage bine și dacă după cum am scris în trecut, generalul Cocorăscu la contra-atacul executat asupra piscului Obârșia-Merișor, a reușit să-l cucerească cu ultimul batalion ce-i mai rămăsese, aceasta s’a datorit numai ajutorului sdrobotor dat de artilerie, prin tirul ei precis și eficace.

Nu aveau aceste cunoștințe, parte din brevetații și instruiții școalei de războiu, care *fugiau de trupă și-și făceau cariera prin biurouri*, profitând de dispoziția legii de înaintare, care le permitea a face stagiurile la trupă cu întrerupere.

Stagiurile se făceau în *rate*, alternând serviciul trupei cu al biuroului, până ce se complectau anii de trupă prevăzuți în lege, ceeace era în paguba acestor ofițeri și cu atât mai mult în *paguba trupei*, pe care ei trebuiau s’o comande și s’o instruiască.

Generalul Manu fiind ministru de războiu în anul 1905, a prevăzut în lege, ca stagiurile să se facă *fără întrerupere*, dar această bună dispoziție n’a convenit biurocraților, așa că a fost suprimată în anul 1907, imediat după plecarea Generalului Manu din fruntea ministerului.

Am comandat ani dn zile brigade, divizii și corpuri de armată și în acest lung timp, afară de generalul Praporgescu, n’am întâlnit nici un ofițer brevetat, care să fi comandat acelaș regiment *timp de un an*.

Scriu aceste rânduri fără patimă, dar cu dorința de a semna un rău și cu *nădejdea*, că în interesul comandamentului, se va face altfel în viitor.

În Franța, vechea școală de stat major a dat aceleași rezultate în războiul din 1870, pentru că în corpul de stat major, ofițerii își făceau cariera în *biurouri* și prin aceasta, le lipsia cu desăvârșire cunoștințele trebuincioase, pentru conducerea trupelor pe teren.

Imediat după războiu, s'a modificat în întregime organizarea școlii de stat major, înființându-se școala de războiu după modelul celei germane și s'au introdus în *mod obligatoriu*, stagiurile la trupă și la diferitele servicii auxiliare. Cu aceste noi măsuri, ofițerii de stat major francezi, au dobândit cunoștințele trebuincioase pentru concepție și conducere de trupe, de care au dat probă în războiul mondial.

Nu aveau apoi aceste cunoștințe, acei ofițeri despre care D-I Kirițescu spune, „că s'au fabricat în grabă, spre a se da iluzia cadrelor unei armate numeroase“ și eu adaug, pentru ca să *încurce și pe acei ce le aveau*.

Acestea au fost cauzele principale de *scădere a puterii combative* din armata noastră, unite cu lipsa de mijloace, ca telefoane, sârmă ghimpată, baloane, aeroplane, mitraliere și artilerie grea, cu totul insuficiente, etc. etc. Mai târziu, în Moldova, când ni s'a pus la dispoziție aceste mijloace, a trebuit foarte puțin „*dascălilor*“, ca să ne completeze instrucțiunea! . . .

Sunt nevoit să reviu asupra lipsei de demnitate națională în fața Generalului Berthelot, pentru că găsesc de a mea datorie, ca ofițer bătrân, să protestez și să apăr pe ofițerii pe cari i'am cunoscut în îndelegatul timp pe care l'am petrecut la trupă și în școli, când am avut ocaziunea să-i judec, atât din punctul de vedere al valorii cât și al părților lor slabe.

Sunt nevoit să protestez, pentru că *trei luni* după dezastrul nostru din Muntenia, „*dascălii*“ n'au avut timpul trebuincios, ca să dea ofițerilor noștri cunoștințele profesionale și tehnice, pe care ei le posedă astăzi și pentru că nu admit ca ofițerii noștri să fie *defăimați*, numai ca să fim plăcuți aliaților noștri.

Păstrez pentru Franța o profundă admirațiune, din cauza culturii sale și pentru impulsivitatea ce dă culturii și civilizațiunii din întreaga lume. Păstrez pentru dânsa toată recunoștința mea, fiindcă în Franța mi-am complectat studiile care mi-au fost înlesnite cu cea mai mare bună-voință și genereozitate. În sfârșit, păstrez pentru camarazii mei de școală francezi, aceeaș iubire și considerațiune, pe care am avut-o pe tot timpul cât am trăit între dânsii. Sntem, toți românii, recunoscători Misiunii militare franceze, pentru zelul și munca neîntreruptă, ce a pus să îndrumeze trupele noastre, pe calea metodelor de luptă câștigate cu mari sacrificii de armata franceză, din experiența războiului.

Sntem adânc recunoscători bravilor ofițeri ai Misiunii militare franceze, cari au luptat cu tot sufletul și cu toată vitejia în rânduri și alături cu ofițerii noștri.

În anul 1918, când inamicul fiind încă în fața noastră, ne coplesia cu condițiuni grele de pace, am avut curajul, într-un discurs pe care l'am ținut în senat, să aduc dela tribună laudele și mulțumirile mele ofițerilor francezi, *cari au luptat pe front alături cu noi*, fapt, pentru care am primit din partea legațiunii franceze mulțumiri, prin scrisoarea oficială cu No. 218 din 16/29 Iunie 1918, semnată de Colonelul Lafont, atașatul militar francez din acel timp. Totuși, demnitatea mea națională îmi impune, ca, atât cât voiu trăi, să pun în totdeauna înainte țara mea, astfel cum sunt sigur, că ar face orice francez, care s'ar găsi în aceeaș situațiune. Voiu avea acelaș curaj acum, sprijinit pe fapte și acte oficiale, să spun adevărul, descriind jertfele și greutatea ce s'au impus țării și armatei române, *fără folos pentru interesul general al războiului mondial!*

Succesul armatei noastre în bătălia dela Mărășești, se datorește în primul rând ridicării moralului soldatului nostru și înlesnirii conducerii luptelor și numai în al 2-lea rând, nouilor metode de luptă aduse nouă, din experiența frontului occidental. Astfel, soldatul a văzut acolo, că este sus-

ținut de o puternică artilerie, ca și vrăjmașul său, că este armat ca și dânsul, cu mitraliere, puști mitraliere și grenade îndestulătoare, că în apărare este tot atât de bine acoperit cu fortificațiuni și rețele de sârmă și în sfârșit, că puterile sale sunt ajutate și economisite prin schimburi, cerându-i-se numai maximum de eforturi omenenești puțin-cioase. Apoi, conducerea luptelor se putea face cu înlesnire, pentrucă fronturile erau de o întindere convenabilă și în raport cu efectivele și pentru că se dispunea de material îndestulător de telegrafie și telefonie, cu care să le asigure legăturile de comandament în lărgime și în adâncime și să se dea repede și la timp ordinele trebuincioase, în toate direcțiunile.

D-l Kirilescu mai spune, că momentul intrării noastre în acțiune, ne-a fost impus de aliații noștri prin cuvintele „*acum ori nici odată*“. Dar atunci am intrat tot nepregătiți, pentru-că *a fi făcut comenzi* pentru complectarea lipsurilor și a avea în mână acele lipsuri, *este o mare deosebire*.

Materialele de tot felul, care se aflau în curs de execuțiune în fabricile aliaților noștri, sau care rătăceau în Rusia prin porturi și pe căile ferate, nu slujiau la nimic ofițerilor și trupelor, în luptele grele pe care le duceau cu un vrăjmaș bine pregătit din toate punctele de vedere.

Am spus mai sus, că nu contest că s'au făcut multe eforturi în anul 1915 pentru a ne pregăti, însă aceste eforturi au fost *pripite și târzii*.

— În privința planului nostru de campanie, autorul spune, că a fost stabilit de aliații noștri, în urma cererii făcute de comandamentul militar rus și aprobat de generalii Joffre și Kitchener. Cred însă, că păstrându-se acest plan în liniile sale generale, Marele nostru Stat Major putea face multe schimbări de detaliu. De pildă : Nu se poate înțelege

pentru ce s'a lăsat în Dobrogea *trei divizii răspândite* la Turtucaia, Silistra și Bazargic, departe una de alta, atunci când se știa că vrăjmașul avea forțele sale concentrate pe zona Razgrad-Bazargic, *în poziție centrală* în raport cu cele trei puncte fixe ale noastre? Se spune, că intervalul trebuia să fie ocupat de ajutoarele rusești. Dar atunci se pune întrebarea: Dacă ținându-se socoteală *de spațiu și de timp*, Marele Stat Major a găsit că aceste ajutoare ar putea sosi la timp, pentru a se opune la o *manevră de învăluire*, din partea unui vrăjmaș concentrat și gata de atac?

Știut este, că în strategie, ca și în tactică, în vederea luptei forțele se concentrează, iar nu se *risipesc fixându-le pe teren*, astfel cum s'a făcut în concepția planului nostru de campanie, precum și în toate operațiunile care s'au executat în urmă, adoptându-se de Marele Stat Major *principiul contrar și greșit, al risipirii forțelor!*

Dacă se ține socoteală de distanța la care se găseau slabele ajutoare rusești și de neîndestularea căilor de comunicațiune, este vădit, *cu toate asigurările diplomatice*, că ajutoarele nu vor putea sosi la timp; iar noi, trebuia să înțelegem *perfidia bulgară* și să luăm măsurile trebuincioase înainte de sosirea acelor ajutoare, trebuia să judecăm că concentrarea armatei bulgaro-germană, costisitoare în oameni, bani și materiale, *nu se făcuse fără scop*. În consecință, sunt de părere că se puteau face schimbări în planul de campanie conceput, că se putea lăsa detașamente mai slabe pe punctele de sprijin, concentrându-se grosul forțelor *într'o pozițiune centrală*, de unde să manevreze, fie pentru a împiedeca încercarea de învăluire a punctelor de sprijin, fie pentru a se retrage spre ajutoarele rusești, făcându-se întrunirea printr'o *concentrare înapoi* și pentru a se lua mai târziu ofensiva, în bune condițiuni.

Ca să nu fiu bănuț, că făuresc planuri după nesuccesul nostru din Dobrogea, sunt nevoit să reviu asupra călătoriei de comandament ce am făcut în anul 1908, despre

care am vorbit deja. În acea călătorie, divizia 9-a avea ca misiune să acopere spre vechea frontieră bulgară, concentrarea forțelor noastre, care se făcea pe zona Cernavoda-Medgidia și în consecință, am dispozat ca întreaga divizie să fie *concentrată într'o poziție centrală*, la Enigea-Cocargea, de unde să poată face față în toate direcțiunile înaintării vrăjmașului, care ar trece frontiera.

Tot în anul 1908 și în aceeași ipoteză de concentrare, M. S. Regele, pe atunci Principe Moștenitor, comandant al corpului II armată, mi-a dat *ca temă*, să acoper concentrarea în contra unui vrăjmaș, care ar trece frontiera bulgară și ar amenința cu o debarcare la Mangalia, punându-mi-se la dispozițiune un corp de armată cu trei divizii. Și în acest caz, m'am așezat cu *toate forțele într'o pozițiune centrală*, pe zona Copadin-Enge Mahale.

În ce privește dispozițiunile contrarii, despre care am vorbit că s'au luat în planul nostru de campanie, repet ceea ce am scris prin presă, *că nu am fost nici odată consultat*.

Vrășmașul a judecat bine situațiunea, a atacat grupurile noastre risipite, le-a scos pe rând din cauză, capturând forțe importante, slăbind moralul trupelor și punându-le în neputință de a se concentra, de a manevra și a lupta, după împrejurări și necesități.

În privința planului nostru de campanie, am arătat în deajuns felul meu de a vedea și judeca situația geografică și strategică a țării noastre ¹⁾.

Mențin și astăzi părerea, că ofensiva în Transilvania nu se putea face cu *spatele descoperit* și că *la început*, acțiunea principală trebuia condusă în Dobrogea, *cu un puternic concurs dela Salonic*. Numai după ce bulgarii ar fi fost respinși la o distanță îndestulătoare, pentru a ne

1) Note și Cugetări.

acoperi spatele și capitala, numai atunci ne puteam gândi la o ofensivă în Transilvania.

O acțiune puternică în Dobrogea, combinată cu un *ajutor real* dela Salonic, ar fi putut cu *multă probabilitate*, scoate pe bulgari din cauză, tăia comunicațiile Turciei cu Europa centrală și înlesni legăturile între Rusia, România și Peninsula Balcanică.

Prin aceste manevre, nu înțeleg că trebuiau întrebuințate majoritatea forțelor noastre în Dobrogea; însă forțe îndesulătoare, pentru a *reuși repede* în această direcțiune, păstrând defensiva pe frontul de nord, pentru a acoperi aripa stângă a frontului rusesc și *părăsindu-se chiar o porțiune din teritoriul național*, pentru a fi mai tari și mai bine concentrați.

Cred că o asemenea manevră s'ar fi putut realiza ușor, dacă Rusia ne-ar fi pus la dispozițiune cei 200.000 oameni ceruți cu multă insistență de guvernul român; cerere, care a fost susținută cu tărie și de guvernul francez. În sfârșit, cred că manevra se putea face cu atât mai mult, cu cât la început vrășmașul avea puține și *foarte slabe* forțe în Transilvania.

Importanța frontului oriental în războiul mondial, a fost susținută cu multă energie în Franța, de personalități politice și militare cu autoritate.

D-l Briand, președintele consiliului de miniștri, în debaterile secrete din camera franceză în anul 1916, după dezastrul nostru din Muntenia, într'un discurs binevoitor pentru noi, după ce recunoaște că România, țară de aspirațiuni nobile și generoase, a intrat în chip cavaleresc în războiu, face să reiasă cu multă competență, importanța frontului oriental și vorbește de stăruințele care le-a pus pe lângă Rusia, ca să ne dea cei 200.000 oameni în Dobrogea.

D-l Briand și guvernul francez au fost însă în dezacord cu comandamentul militar și din această cauză, pe de o

parte Rusia nu ne-a pus la dispozitie decât 50.000 oameni și aceștia luați din trupele de a 2-a mână și trimiși târziu în Dobrogea; iar pe de altă parte, Generalului Sarrail *nu i s'au dat mijloacele trebuincioase pentru o ofensivă energetică spre Sofia.*

Din aceste desbateri rezultă, că misiunea generalului Sarrail se mărginea la susținerea resturilor din armata sârbă, ocuparea Monastirului și obligațiunea de a nu permite bulgarilor, *să ridice trupe de pe frontul de sud, pentru a le trimite în altă parte.*

Aceste obligațiuni pentru noi erau *fără folos*, de oarece ele nu influențau în nimic asupra celor 70.000 de oameni, pe care vrăjmașul îi avea concentrați în Dobrogea.

Pe câtă vreme Bulgaria *nu era strânsă și împinsă serios*, dela nord și dela sud spre Sofia, ea rămânea liberă în acțiunile sale, astfel cum s'a întâmplat.

Comandamentul militar franco-rus, fie din lipsă de mijloace, fie din alte cauze, a judecat altfel și cu toate acestea, sfârșitul războiului mondial a dat dreptate acelor cari susțineau importanța frontului oriental, pentru că, *prăbușirea completă a Europei centrale a avut loc cu multă repezițiune*, numai după *defecțiunea Bulgariei* și înaintarea armatei dela Salonic spre Sofia și Dunăre.

În această privință, după succesele armatelor franco-engeleze pe Somme, la 8 Aprilie 1918, Ludendorff scrie: „N'am trăit ceasuri mai dureroase, afară de acelea care au urmat la 15 Septembrie 1918, când s'au desfășurat întâmplările pe frontul bulgar, *care au petcutluit soarta Quadrulei.*

Autorul „Istoriei războiului pentru întregirea României“ spune, că ofensiva în Transilvania corespundea și sentimentului public. *Cred însă, că înaintea sentimentelor, trebuia să treacă combinațiile militare pentru a avea izbânda, căci numai astfel puteam impune vrăjmașului, revendicările naționale după care alergam.*

Autorul mai spune, că personalități militare cu autoritate, au susținut, că ofensiva în Dobrogea ar fi dat acelaș rezultat. Cred însă, că ofensiva în Transilvania, desfășurată după respingerea bulgarilor în Dobrogea, astfel cum am spus mai sus, ar fi fost mai bună; iar în cea-ce privește păreriile colonelului elvețian Egli, să-mi permită autorul, care face mențiune la ele, să nu le împărtășesc și să constat încă odată, că în paguba demnităței noastre naționale, se *păstrează aceeaș mentalitate care a început la 1916*, la intrarea noastră în războiu și anume, că acțiunile și soluțiunile militarilor străini, fie ei chiar căpitani, sunt mai bune ca acelea ale ofițerilor noștri.

Colonelul Egli, ca să micșoreze comandamentul nostru, spune că cunoștințele acestui comandament se *mărgineau la Gravelotte*. Totuși, cu aceste cunoștințe am dus campania în Ungaria și am intrat în Buda-Pesta — fără concursul nici uneea dintre autoritățile militare *care au trecut dincolo de Gravelotte* — înscriind astfel cea mai frumoasă pagină în istoria noastră națională.

— Autorul mai spune, că Turtucaia era un *cap de pod fără pod*, dar că Marele Stat Major avea intențiunea să construiască un pod, care să lege Turtucaia cu Oltenița.

Acuzațiunea, de cap de pod fără pod, s'a făcut la Iași, într'o polemică scrisă și ivită între doi generali dela marele nostru comandament și mărturisesc că n'am priceput nimic.

Cu riscul de a fi învinovățit de pedantism, trebuie să amintesc, că în limbagiul militar, un cap. de pod acoperă o strămoare, care poate fi în munți, la trecerea unui curs de apă etc. etc.; important fiind, ca acel care o stăpânește, să poată avea un *mijloc de comunicație*, fie pentru a înainta spre vrășmaș, fie pentru a se retrage. Turtucaia chiar fără pod, avea acest mijloc de comunicațiune pe șoseaua Turtucaia-Silistra, care trebuia acoperită cu divi-

zia IX-a dela Silistra, *în eșalon de brigadă*. Cu un asemenea dispozitiv, pe de o parte se acoperea Silistra, iar pe de alta, se putea manevra pentru a împiedica învăluirea și înlesni — la nevoie — retragerea ambelor divizii. De altfel, în planul nostru de campanie, nu se vede ideia de a trece trupe în Dobrogea prin Turtucaia, aceasta fiind numai un punct de sprijin întărit, pentru a înlesni o manevră în apropierea ei.

Este dar fără folos încercarea ce se face, de a justifica lipsa unui pod la Turtucaia. Greșala principală care a *înlesnit învăluirea cetății*, trebuie căutată — cum am spus mai spus — în felul cum au fost împărțite forțele noastre în Dobrogea, prin planul inițial de campanie.

După cum am scris în trecut, partea cea mai periculoasă din frontiera noastră carpatică, era zona cuprinsă între Olt și Buzău, pentru că o ruptură făcută pe această zonă, ar fi amenințat capitala și ar fi compromis situația trupelor din apusul ei.

Din ceea s'a văzut și s'a scris, vrăjmașul în primele sale operațiuni în contra României, a urmărit un îndoit scop și anume, unul politic și celalt militar. Scopul politic era, să curățe terenul Ardealului de trupele care-l invadaseră, iar cel militar, să străpungă — de va fi posibil — massivul carpatic pe zona menționată mai sus, ca fiind cea mai periculoasă pentru noi. N'a reușit însă în încercările sale militare, fiindcă s'au luat măsuri în dauna celor alte fronturi și *bine s'a făcut*.

Planul de atac al vrăjmașului în contra României, se deosebește mult de *ceea ce spune* autorul, pentru că după mărturisirile lui Ludendorff, „Souvenir de guerre“ pag. 323 și următoarele, Vol. I, acest plan era:

„Natural — spune Ludendorff — s'a pus întrebarea, dacă armata Makensen n'ar fi trebuit să exploateze mai adânc succesul ei (în Dobrogea) și să continue înaintarea

în direcțiunea nord până la Dunăre. *Am rezolvat problema prin negativă*“ etc. — Și mai departe :

„Chiar dacă armata III-a bulgară ar fi pătruns la Dunăre, cu toate comunicațiunile neîndestulătoare dinapoi, ar fi rămas izolată. Ea nu putea de acolo, să opereze cu armata IX-a (Falkenheim), când aceasta ar fi pătruns în Valahia occidentală. *Ori, aceasta era o condiție esențială, pentru ca operațiunea generală să reușească*“. — Și mai departe :

„Marele Cuartier General german dete ordin lui Mackensen să opriască mișcarea, să pregătiască trecerea Dunărei la sud de București și să o execute în luna Noemvrie, cu cât mai multe forțe va putea, etc. Feldmareșalul Mackensen alege ca punct de trecere Șiștov-Zimnicea. La Marele Cuartier german, acest punct situat la vest, s'a găsit bine ales. Armata de Dunăre se apropia astfel de detașamentele armatei IX-a, când acestea ar fi pătruns la vest, în Valahia“.

„Ca porți de intrare în Valahia prin vest, se puteau alege : regiunea Orșova, defileul Vulcan și Surduc (Jiu), sau defileul Turnu-Roșu (Olt)“.

— Pentru executarea planului conceput de comanda-mentul german, generalul Ludendorff spune :

„In defileul de la Turnu-Roșu (Olt) și mai la sud, ¹⁾ generalul Krafft von Dellmensingen cu corpul său alpin, întărit de a 2-a brigadă de munte austro-ungară, se izbise de o rezistență puternică după bătălia dela Sibiu etc.“ — Și mai departe :

„In cursul acestor lupte violente, în care românii au dat numeroase contra-atacuri, *corpul alpin n'a câștigat decât puțin teren până la finele lunii Octomvrie, la sudul defileului* etc.“ — Și mai departe :

„O încercare de trecere a forțelor principale ale armatei

1) Aceasta nu înseamnă mai la est, spre C. Lung și Prahova, cum se spune în cartea d-lui Kirițescu. Probabil, este vorba de trecerea pe la izvorul Scărei și pătrunderea până la Sălătruc spre sud, de unde vrăjmașul a fost aruncat înapoi.

IX-a prin defileul cel mai înalt și cel mai larg, în fața *unui vrăjmaș tare și prevenit*, trebuia să cază etc.“ — Și mai departe :

— „Siliți am fost să depărtăm punctul de invazie spre vest.“

— Și mai departe :

— „Armata IX-a încă dela începutul lui Octombrie, încercase trecerea la sud de defileul Vulcan și Surduc (Jiu); întreprinderea a căzut însă, din cauza timpului rău și a *vigilenței vrăjmașului*. A trebuit să ne retragem trupele pe vârful defileului, dar am recunoscut terenul și am căpătat convingerea, că se poate forța trecerea, în acest loc cu desăvârșire de strâmt. Mă sprijiniam asemenea pe credința, că România nu se mai așteapta să reînoim un atac, *care ne dăduse mari pierderi*. Astfel, M. C. G. german fu nevoit să aleagă acest punct al massivului ca poartă de trecere și el ne-a părut mai favorabil ca regiunea Orșova, unde înălțimile defileului trebuiau să fie cucerite. Trecerea fu pregătită complet și în toate detaliurile, întrebuițând pentru aceasta, *experiențele pe care le plătisem atât de scump*. Echipamentul de munte al trupelor fu complectat etc. etc.“ — Și mai departe :

— „La 10 Noembrie, Generalul Kühne isprăvisse pregătirile sale. Începutul acțiunii fu hotărât pentru ziua de 11 (s. n.). Grupul trebuia să intre în acțiune pe acest punct cu patru divizii de infanterie și două de cavalerie și să înainteze cu vigoare către Olt, prin Craiova etc. etc.“

— Din acest plan conceput și mărturisit de vrăjmaș, rezultă:

1. Că, în partea întâia a campaniei, el n'a executat asupra frontului Moldovei, *decât operațiuni de fixare*.

2. Că, *atacul principal*, pentru pătrunderea în țară, l-a hotărât pe frontul Armatei I-a.

3. Că în acest scop, el a întrebuițat corpul alpin¹⁾ și

1) Corpul Alpin compus din oameni aleși de 30 ani vârstă, toți prusaci, sau bavarezi, reorganizat și echipat, făcuse campania din Serbia, apoi la Verdun și de aici, adus la Sibiu.

brigada de munte austro-ungară, adică, tot ce avea mai de seamă ca trupe.

4. Că nu se poate denatura intențiunile vrăjmașului, astfel cum se face în concluziunile autorului.

Punerea în aplicare a acestui plan, începe în a 2-a jumătate a lunii Septemvrie, după bătălia de la Sibiu, în scopul de a pătrunde în țară prin defileul Oltului; însă Ludendorff mărturisește, că n'a putut reuși și că a fost nevoit să transporte poarta de spargere la Jiu, unde recunoscuse terenul *plătind foarte scump*, unde avusese în trecut *mari pierderi*, în sfârșit, unde *România nu se mai aștepta la un nou atac*.

Acesta este în liniile sale generale, planul de atac al vrăjmașului în contra României, din care, încă odată repet, se vede lămurit, că pe deoparte toată greutatea atacului a căzut pe armata I-a — *răspândită și fără rezerve* — iar pe de alta, că din momentul punerii sale în aplicare, vrăjmașul nu putea să facă pe celelalte fronturi decât *operațiuni de fixare*, afară numai dacă comandamentul german, *uitând toate regulile artei militare*, ar fi căutat rezultatul decisiv, *în acelaș timp pe toate fronturile strategice*.

De acest plan de atac, autorul nu vorbește destul de lămurit, însă cred că în cazul când *se scrie istoria*, mai ales *istoria militară*, este neapărat trebuincios, ca planurile și intențiunile vrăjmașului să se cunoască, pentruca în urmă judecându-se faptele, să se tragă adevărate *concluziuni istorice*, din care să se vadă succesele și greșelile părților și din care *tineretul să poată trage pilde de principii și doctrine*.

În timpul când vrăjmașul era gata să spargă poarta dela Jiu, *cu patru divizii de infanterie și două de cavalerie*, noi îi înlesniam operațiunile *deschizându-i poarta*, pentrucă Marele Cartier General *în absolută necunoștiință de situațiunea reală*, ordona în rezumat armatei I-a, cu No. 2169, să lase la Jiu numai 6 batalioane, să scoată de pe front

divizia XI-a cu comandantul ei, Generalul Cocorăscu și s'o trimeată la Pitești! În fața acestui ordin, atrag atențiunea cititorilor mei, că din cauza numeroaselor pierderi din luptele anterioare, fiecare batalion abia număra 700 oameni, fără puțință de a umple golurile cu elemente d'înăpoi, căci nu existau.

Cu 6 batalioane astfel formate, adică cu un efectiv de cel mult 5000 oameni, foarte obosiți, Marele Cuartier General ordona să ținem un front de aproape 40 km., între Rastovăn, stânga și vârful Prislop, dreapta, străbătut de 7 drumuri de trecere; iar cu un efectiv total de cel mult 30.000 oameni, armata I-a trebuia să apere un front de cel puțin 250 km. pe frontiera muntoasă, până la izvoarele Argeșului, căci în fața numeroaselor forțe inamice, care ne siliseră să ne lungim atât de mult frontul, Marele Cuartier General nu găsisse nimerit a schimba această gravă situațiune, prin scurtarea frontului și jertfirea *provizorie* a unei porțiuni de teritoriu național, în interesul general al armatei!

Pe când eram în curs de execuțiune a ordinului Marelui Cuartier General No. 2169, pe stânga Oltului se desfășura contra-ofensiva noastră asupra satului Sălătruc, cu succes pentru noi, iar la Cerna erau în curs lupte importante, ceea ce proba, că vrăjmașul ataca acum, pentru întâia oară deodată, cele 3 fronturi ale armatei I-a, cu intențiunea mai mult ca probabilă, de a-și îndrepta acțiunea decisivă pe valea Jiului, unde îngrămădisise forțe importante.

În aceste condițiuni, în ziua de 10 Octombrie s. v. 1916, adresez M. S. Regelui următorul raport:

„Consider de a mea datorie să raportez Majestăței Voastre, că în situația de astăzi nu voiu putea executa ordinul No. 2169, fiind-că orice retragere de trupe de pe front, în *special de la Jiu*, ar aduce retragerea întregului front. Azi divizia XI-a are 16 batalioane și acelea cu efective foarte reduse pentru o întindere de front de peste 30 km. Dacă am retrace 7 batalioane, mai ales în timpul acțiunei, *ar fi*

foarte greu să poată rezista. Așa cum suntem astăzi și este încă foarte greu de ținut, în fața unor acțiuni continue. La corpul I armată (Olt), acțiunile ofensive sunt foarte violente și în plină dezvoltare. Din acel corp ar urma să se tragă majoritatea forțelor care să alcătuiască divizia de la Pitești; însă, în situația actuală, ar fi imposibil ea acel corp să-și întrerupă acțiunea fără nici un pericol și a face schimbări de șefi, cari nu cunosc sectoarele lor“.

Comandantul Armatei I-a

General de divizie I. CULCER

— Acest raport a rămas fără răspuns dela Marele Cuartier General. Pentru a nu face un act de nesupunere, am dat ordin grupului de Jiu să scoată din luptă parte din trupele sale, slăbind astfel frontul, tocmai în timpul când vrăjmașul pronunța atacul său general, după cum probează telegrama No. 372 din 11 Octombrie 1916, semnată de generalul Cocorăscu, prin care raporta, că este atacat de forțe superioare, că trupele diviziei sunt în complectă retragere, fiind întoarse pe aripa stângă de forțe superioare, că întreaga regiune este amenințată să fie cucerită și cere ordine hotărâte de urmare.

Obosiala trupelor, slăbirea frontului prin ridicarea rezervelor și chiar a unităților din linie, pentru alte destinațiuni, a înlesnit vrăjmașului cucerirea unui însemnat număr de puncte de pe frontieră, așa că, începând de aici situațiunea defensivă a armatei I-a, a început pentru mine și grija de a-mi organiza o retragere în ordine și la timp, fapt, care m'a silit să raportez Marelui Cuartier General cu telegrama No. 657 din 11 Octombrie, prin care arătam, că divizia XI-a este atacată pe tot frontul de forțe excesiv superioare, că trupele sunt în complectă retragere, fiind întoarse pe aripa stângă de forțe superioare și expuse a li se tăia retragerea, că voiu da totuși ordin pentru scoaterea

trupelor din luptă, conform ordinului Marelui Cuartier General No. 2169 și terminam astfel:

„Este de a mea datorie să consider situația armatei I-a ca foarte gravă și respectuos o supun Majestății Sale Regelui pentru a decide, dacă nu este cazul *de a lua măsuri de retragere, care să se facă în ordine, iar nu sub presiunea vrăjmașului*“.

Intențiunea mea era de a *scurta frontul armatei, retrăgându-mă pe linia Oltului*, linie de apărare foarte tare, pe care o întărisem prin fortificațiuni, schițate de mine personal, executând această retragere prin conversiune, pe grupul de Olt ca pivot. Trupele grupului dela Cerna, căruia îi dasem ordin să studieze chestiunea unei eventuale retrageri, ar fi trebuit să se retragă spre Craiova-Slatina și să ocupe tranșeele dela nordul și sudul acestui din urmă oraș. Trupele dela Dunăre ar fi trebuit să se ratragă spre Caracal, să treacă Oltul la Stoenеști — 50 km. nord de T. Măgurele — să distrugă podul de acolo și să ocupe malul opus. În sfârșit, grupul dela Jiu ar fi trebuit la început să facă flancgardă spre nord, pentru a acoperi retragerea și în urmă să se îndrepte spre R. Vâlcea, sau Drăgășani, după cum i-ar fi permis situațiunea sa, în raport cu urmărirea vrăjmașului.

Linia Oltului, ocupată la timp și în ordine, avea următoarele avantaje:

1. Avea frontul spre vest.
2. Se scurta frontul armatei I-a de pe frontiera muntoasă și Dunăre.
3. Se prezenta în linie continuă, foarte tare pe front din cauza obstacolului dat de cursul de apă, care nu se poate trece prin vad decât prin câteva puncte bine cunoscute și a malurilor accidentate de pe stânga râului.
4. Malul stâng, care urma să fie ocupat, domina până la foarte mari distanțe malul opus, care este mai peste tot în câmpie, sau puțin accidentat.

5. Permitea comandantului armatei, a-și ține mai bine trupele în mână.

6. Putea fi întărită la timp cu trupe d'napoi și în special cu divizia 7-a, care la Cărbunefști, unde a fost trimisă prea târziu în ajutorul grupului Jiu, a luat parte la bătălie numai cu o mică parte a forțelor ei și fără nici cel mai mic succes, ceea ce era fatal să se întâmple, deoarece Marele Cuartier General nu ținuse seamă, că distanța și greutatea aducerii acestei divizii pe front, erau în raport invers cu capacitatea de rezistență a trupelor de pe linia de luptă.

7. În spatele ei se găseau 2 șosele paralele și independente pentru retragere și anume, șoseaua Alexandria-București-Urziceni la sud și șoseaua Slatina-Pitești la nord.

8. Linia Oltului ar fi fost destul de tare, pentru a ne fi dat cel puțin cele 15 zile de rezistență, pe care Marele Cuartier General le cerea armatei I-a în Oltenia, până la sosirea ajutoarelor.

9. Cavaleria noastră care se găsea spre sud, sau care ar fi putut fi trimisă în acea parte, ar fi oprit, sau cel puțin ar fi întârziat trecerea vrăjmașului la Zimnicea.

10. Ar fi permis evacuarea în Muntenia și Moldova, a unei părți din bogățiile Olteniei, care fără asta, au rămas în mâinile vrăjmașului.

— Părerile mele n'au fost împărtășite la Marele Cuartier General, care prin răspunsul său spunea :

„În situațiunea actuală nu admit să se vorbiască de „retragere. Inamicul este și el obosit (!) și dacă caută să „întoarcă vreuna din pozițiile noastre, poate fi și el întors „la rândul său, (cu ce?) deci, trebuie contra-atacat cu „vigoare“ (cu ce?). Terenul nu se va ceda decât pas cu pas „și contra-atacând mereu“. (!!??)

— Cât de ușor îi era Marelui Cuartier General să dea ordine din cabinet, dela Periș, *pe deoparte să se slăbiască frontul de luptă al armatei, scoțându-se o întregă divizie și a o trimite la Pitești, la dispoziția Marelui Cuartier Ge-*

neral, perturburând întreaga apărare în momentele cele mai critice pentru ea, iar pe de altă parte și în acelaș timp, să rezisti unor forțe zdrobitor superioare, care spărgeau apărarea munților, spre a-și deschide poarta de pătrundere în țară pe la Jiu, contra-atacându-le mereu cu vigoare, ... și chiar întorcându-le!!..

În consecință, în aceeaș zi de 11 Septembrie, am fost înlocuit în comandă prin Generalul Dragalina; însă, cu toată durerea ce am în suflet ca român, pentru pierderile mari și fără folos ale armatei I-a, am satisfacția morală că faptele petrecute în urmă mi-au dat dreptate, dovedind cu prisosință, că vederile mele erau cele logice și clare și că propunerea ce făcusem, era cea mai judicioasă!

Soluțiunea ce am propus, a fost respinsă de Generalul Berthelot, în unire cu generalul Belaieff, reprezentantul comandamentului rus la Marele Cuartier General. Aceștia au protestat și s'au opus la orice modificare a frontului actual ¹⁾.

Comandamentul român, având în vedere că vrășmașul era pe punctul de a trece frontiera, având în vedere că în această grea situațiune, nu se putea pune în dezacord cu aliații noștri, a fost desigur nevoit să respingă propunerea mea și să admită propunerea celor 2 generali delegați ai armatelor aliate.

S'a hotărât dar să rămânem pe vechiul front, adică întinși pe frontiera carpatică pe o lungime de 600 km., în pichete și în cordon, fără puțința de a ne susține reciproc și la timp; iar epilogul acestei soluțiuni, a fost marile și inutilele pierderi ulterioare ale grupului Jiu, capitularea fără luptă a grupurilor Cerna și Dunărea, părăsirea liniei Oltului, bătălia dela Neajlov-Argeș cu dezastruoasele ei pierderi

¹⁾ Această informațiune îmi este dată de Generalul Ioan Popovici, fost comandant al etapelor la Marele Cuartier General, astăzi inspector de armată, care a asistat la consiliul de războiu.

morale și materiale și retragerea noastră pe Siret, despre care voiu vorbi mai târziu.

— In ediția II-a, colaboratorii „Istoriei războiului pentru întregirea României“ spun că, Generalul Berthelot, sosit la 16 Octombrie, a prezentat Regelui peste câte-va zile, planul *unei ofensive generale* cu concursul rușilor, împingând armata II-a și pe cea de nord, pe *Mureșul Superior*, pentru a forma rezerve puternice în țara Bârsei. In al doilea rând generalul Berthelot credea necesar, să porniască o *mare ofensivă* în Dobrogea, cu ajutorul unei *puternice masse de trupe rusești*, etc. etc.

In ori-ce caz, generalul francez stăruia, că cea mai de căpetenie preocupare a comandamentului român, nu poate fi alta, decât formarea de puternice rezerve strategice, *prin scoaterea mai multor divizii de pe front*.

Acest plan al generalului Berthelot înaintat Regelui la 16 Octombrie, este absolut asemănător cu *planul inițial*, conceput de aliații noștri, la intrarea noastră în campanie. Ori, este o necesitate și o *regulă elementară* în arta militară, că planurile inițiale de campanie, *pot fi bune* până la primele întâlniri cu vrășmașul, în urmă ele se păstrează, sau se modifică, după împrejurări.

La 16 Octombrie generalul Berthelot urmând planul inițial de campanie, recomandă *ofensiva generală*, atât în Transilvania cât și în Dobrogea, fără să se întrebe *cu ce mijloace? Ofensivă generală la o dată când, după dezastul nostru din Dobrogea, pierdusem Turtucaia, Silistra și Bazargic, când armata noastră se agăța la teren înapoia vechei frontiere, în sfârșit, când ajutoarele rusești erau insuficiente și fără valoare?!..*

In Transilvania se recomanda asemenea ofensiva, atunci când de la început trupele rusești din Bucovina nu voiseră să urmeze mișcarea ofensivă a armatei noastre de nord, la pătrunderea ei în Transilvania, atunci când vrășmașul

își terminase concentrarea sa cu unități luate de pe celelalte fronturi ale teatrului de războiu european și când putea profita de toate avantajile geografice și strategice ale Transilvaniei!

Doctrina ofensivei *cu orice preț și în orice condițiuni!* Școală nouă,... pe care am spus, că am combătut-o în tot timpul, prin vorbă și în scris.

Cred dar, că având în vedere *situațiunea reală* a teatrului de operațiune din România, era cazul să aplicăm *regula elementară* despre care vorbesc mai sus și să schimbăm *planul inițial* de campanie, în acord cu situațiunea. *Dependența absolută a unui șef, care se găsește prea departe de conducerea superioară, a fost întotdeauna păgubitoare operațiunilor militare.*

Generalul Berthelot recomanda a se forma *puternice rezerve strategice* și cu toate acestea, s'a opus la scurtarea frontului nostru și la părăsirea Olteniei, care se impuneau *tocmai pentru a se putea forma acele rezerve strategice!...*

Jurnalul francez „Le Temps“ din 3 Aprilie 1917, în articolul intitulat „Lecția Română“, spune, că în Franța se da ca axiomă, că odată cu intrarea noastră în acțiune, *războiul european se va sfârși*. Faptele petrecute în urmă, din cauza lipsei de pregătire a armatei noastre, precum și din cauza *concepției și execuției* planului de campanie, au probat contrariul. Prin urmare, *rolul decisiv* ce se da armatei noastre, s'a schimbat către sfârșit, într'un rol de *diversiune*.

Armata română, trebuia prin rezistența ei, să atragă asupra sa *cât mai multe forțe vrășmașe de pe frontul occidental și în special dela Verdun*. Acest rol nobil de jertfă de sine, *pe care-l admit și înțeleg că trebuia făcut în interesul general*, România l'a îndeplinit cu tot cavalerismul, după cum mărturisește chiar d-l Briand în discursul său, despre care am vorbit mai sus; totuși eu cred, că *aliații noștri* nu trebuiau să uite, că națiunea română *este o aliată*

și că prin urmare era omenesc să se cruțe *jertfele fără folos*.

Prin manevre liniștite și judecate, executate în bune condițiuni și la timp, trebuia să se evite *întreprinderile disperate*, așa cum s'a făcut și în Franța după insuccesele de la Charleroi în Belgia, prin retragerea armatei franceze pe Marna.

— Revenind la faptele care au decurs din punerea în aplicare a planului nostru de campanie, mărturisesc că nu voiu putea face o nouă „Istorie a războiului pentru întregirea României“, pentru-că nu am la îndemână actele trebuincioase. Mă voi mărgini numai, la ceea-ce cunosc și mai ales la faptele petrecute la armata I-a, pe tot timpul cât am comandat această armată.

Înainte însă de a intra în descrierea și comentarea lor, sunt nevoit să spun, că de și nu știu nemțește, nici englezește, am constatat că în expunerile făcute de d-l Kirițescu, *se găsesc o sumă de detaliuri*, care nu cred să figureze în cele 153 cărți, reviste și jurnale, pe care autorul le înșiră în bibliografia sa. De pildă :

1. La bătălia dela Argeș, se vede însemnat cu *linii punctate*, marșurile diviziilor Socec și Scărișoreanu.

2. Vorbind despre torpilarea vaporului „Bistrița“, se arată și *inventarul* încărcăturii sale și anume: 10 mitraliere Hotchis, 28 mortiere, 66 automobile, 22 autocamioane etc.

3. În volumul al 2-lea vorbindu-se despre luptele care au avut loc între trupele noastre și cele rusești revoltate, pentru a le dezarma, se arată numărul răniților, morților, pozițiunile ocupate de artileria noastră, numărul armelor, munițiunilor, tunurilor, etc., depuse de ruși la dezarmare și în sfârșit se recunoaște, că în aceste lupte artileria noastră *trăgea bine*, deși după cum am spus mai sus, „dascălii“ nu avuseseră timp să ne învețe a ne servi de tunuri !

Toate aceste detaliuri nu puteau fi luate decât din biu-

rourile Marelui Stat Major, sau mai bine zis, din biourile acelora cari au condus operațiunile în campanie și cari au inspirat pe autor în concluziunile sale, *astfel cum ei au voit*, asupra persoanelor și asupra operațiunilor tactice și strategice !

În consecință, cred că descrierile și aprecierile *n'ar putea fi considerate sincere*, decât în cazul când s'ar fi arătat sub No. 157 al bibliografiei sale și izvoarele de unde s'au luat aceste informațiuni.

Pe de altă parte am observat, că în anumite cazuri, autorul descriind faptele, trage și concluziuni *geniale* asupra persoanelor, iar în altele, se mulțumește să spună *ce a scris X și ce a scris Y*, fără nici o concluzie istorică, deși a avut la îndemână *acte oficiale* numerotate. Că, în unele cazuri pune în evidență numele comandanților în bine, sau în rău, iar în altele trece peste aceste nume, mai ales când acțiunea a fost greșită, sau fără succes și toate acestea, după cum persoana în cauză era cântărită, în grupul celor ce conduceau operațiunile.

În ceceae urmează, îmi propun să lămuresc aceste *lip-suri istorice* și să pun faptele petrecute în adevărata lor lumină, cu concluziunile pe care eu cred că ar trebui trase în fiecare caz.

DEFILEUL OLTULUI.

— Vorbind de *surprinderea* corpului de Olt la Sibiu, autorul „Istoriei războiului de întregire a României“ spune : „Generalul Culcer *acuză* pe comandantul corpului de Olt, subordonatul său, că n'a executat ordinele precise care i s'au dat, lăsând nesupravegiate văile Sadului și Lotrului“.

„Generalul Popovici, comandantul grupului de Olt, recunoaște că a fost surprins, susține însă că surprinderea ar fi fost de natură strategică, iar nu tactică. *Supraveghearea*

regiunei dintre Jiu și Olt, ar fi fost în sarcina comandamentelor superioare, adică a armatei I-a.“

„Comandantului corpului de Olt, nu i se pusesse la dispozițiune pentru această *vastă și dificilă regiune*, decât o singură companie de grăniceri“.

— Aci este cazul să repet ceea-ce am spus mai sus, că autorul în unele cazuri trage concluziuni, iar în altele se mulțumește a *scrie* : „Cutare *acuză* și cutare *sustine*. În consecință se pune întrebarea, pentru ce autorul *tace*, când este vorba a *scrie istoria militară*.

Mărturisesc, că mă surprinde acest mod de a scrie istoria, mai ales *pentru tineret*, de oare-ce având în vedere *cunoștințele militare*, de care autorul *voiește* a da probă în cartea sa, nu se poate îngădui ca în acest caz, *să nu spună nimic !*

Cred, că autorul trebuie să știe ce este o *surpriză strategică* și ce este una *tactică*; iar din „Notele“ mele, înscrise în bibliografia sa la No. 27, dacă într’adevăr le-a citit, trebuie să fi văzut ordinele de operațiune oficiale cu No. 1 din 25 și No. 2 din 29 August 1916, precum și instrucțiunile relative la aceste ordine, pe care comandantul armatei I-a le-a dat, pentru a se supraveghea intervalele și a se feri de o *surprindere strategică*.

Bănuind o omitere intenționată și dorind a supune faptele judecăței cititorilor mei, reproduc ordinele și instrucțiunile menționate mai sus.

Ordinul No. 1 din 25 August 1916.

— „Marele Cuartier General având în vedere situațiunea generală, ordonă ca ofensiva armatei I-a să nu înceapă decât în urma unui ordin ce se va trimite. Până la sosirea acelu ordin, grupurile de Olt, Jiu și Vârciorova, vor trebui să fie în stare să reziste, atacului unui inamic superior. În acest scop, se vor întări *pozițiuni defensive*, care să

bareze direcțiunile de înaintare ale inamicului și pe care trebuie să reziste, etc“.

Legături

a) Intre Olt și Jiu, pe valea Sadului, Lotrului, Lotriței, Jiului Transilvan și Petroșani, cu câte o companie din ambele grupuri Jiu și Olt, respectiv la Poiana Muerei și la *trecerea șoselei dela Voineasa, în aceea a râului Sadul.*

b) Știri zilnice dela unul la altul, ștafete călări, căruțe, bicicliști, etc., etc.

c) Corpul de Olt va asigura legătura pe ambele maluri ale Oltului, cu un pod militar, lângă și în jos de Boița, etc., etc“.

Comandantul Armatei I-a,

General de divizie I. CULGER

BCU Cluj / Central University Library Cluj
**Instrucțiuni secrete, la ordinul de operațiune
 de mai sus :**

— „Din ordinul de operațiune No. 1 vă dați seama, că armata I-a trebuie să facă față cu propriile sale mijloace pe tot frontul Olteniei. Aceasta nu va fi posibil, decât dacă fiecare grup se va întări puternic pe pozițiile ocupate, dacă va cerceta și va afla *la timp* toate încercările inamicului *din față*, forța și direcțiunea lui de înaintare și dacă va comunica cât mai repede și mai sigur Cuartierului General al armatei, situațiunea proprie, bine cântărită, pentru a se trimite la timp ajutoarele din rezerva generală a armatei,¹⁾ dar unde trebuie și numai atât cât trebuie, pentru a nu le disloca și obosi în zadar, etc., etc.“

„Prin urmare: a) Informațiuni sigure și la timp b) rezistență îndârjită și c) legături rezezi și sigure cu Cuartierul

1) La acea epocă, M. C. G. nu ridicase rezervele armatei I-a.

General al armatei și cu grupurile vecine, vor caracteriza operațiunile D-stră în această perioadă.

Comandantul Armatei I-a

General de divizie I. CULCER

Ordinul de Operație No. 2, din 29 August 1916

— Din acest ordin, reproduc numai partea relativă la legături, fiind singura care interesează pe cititor în chestiunea ce ne ocupă.

— „Legătura între marile unități pe zona muntoasă, se va face pe linia de grăniceri, care se va ocupa cu posturile anterioare, precum și de unitățile de legătură, cele două companii ordonate anterior și care rămân la pozițiunile lor.

Comandantul Armatei I-a

General I. CULCER

— Compania de grăniceri lăsată de armata I-a la trecerea șoselei, de la Voineasa în valea pârâului Sadul, nu aparținea generalului Popovici, ea era pusă acolo de comandamentul armatei, să vadă și să înștiințeze, după cum la Poiana Muerei, care era alt punct de trecere posibilă, era lăsată o companie luată din grupul de Jiu.

Rezultă dar din aceste ordine și instrucțiuni, că nu s'a dat generalului Popovici *supravegherea strategică între Olt și Jiu, cum se spune*. Această supraveghere aparținea *liniei de grăniceri*. Nici comandantul grupului dela Vârciorova, nici acel al grupului de la Jiu, n'au înțeles din ordinele și instrucțiunile menționate mai sus, că au în sarcina lor *supravegherea strategică, pe zona muntoasă care-i despărțea*.

După cum voiu arăta vorbind de operațiunile de la Jiu, comandantul acestui grup a înțeles bine ordinele date,

pentru-că nu s'a ocupat decât de trecerea de la Poiana Muerei, așa cum generalul Popovici, trebuia să se ocupe numai de trecerea de la Voineasa și să aplice aici, ordinele și instrucțiunile pe care le primise !

Autorul cred că știe, din numeroasele sale informațiuni, că generalul Popovici, *fără a raporta comandamentului armatei I-a*, a ridicat această companie de la locul ordonat și a trimis'o la batalionul din care făcea parte, crezând că prin aceasta va spori efectivele, pe care le avea sub ordinele sale directe ! Mai mult încă, generalul Popovici urmărit *de doctrina greșită a ofensivei cu ori-ce preț*, a nesocotit ordinele Marelui Cuartier General, explicate prin ordinul de operație al armatei I-a cu No. 1, menționat mai sus — care prevedea, că în *interesul general al operațiunilor, armata I-a urma să păstreze defensivă* — și a luat ofensiva cu divizia XIII-a, provocând astfel pierderi de oameni fără nici un folos, fapt, pentru care a primit următorul ordin observator :

BCU Cluj / Central University Library Cluj

No. 186 din 10 Sep. 1916.

— „Când se întâmplă evenimente importante, ca acele raportate cu telegrama D-voastră No. 750, trebuie să fim ținuți toată ziua la curent, prin dese rapoarte telegrafice, iar nu prin curieri poștali, cari nu sosesc de cât foarte târziu“.

„Vă reamintesc ordinul telegrafic No. 121 din 4 Septembrie, ¹⁾ cunoscând că în momentul de față, acțiunea principală este la Jiu și prin urmare, nu puteți compta pe ajutoare din rezerva generală și nu trebuie să faceți întreprinderi, care ar compromite situațiunea întregii armate, etc“.

Comandantul armatei I-a

General de divizie I. CULGER

1) Prin acest ordin oprisem absolut întreprinderile ofensive, rămânând, bine înțeles, hărțuelile parțiale, trebuincioase defensivei active.

— Toate aceste acte oficiale, se găsesc în „Notele“ mele menționate în bibliografia autorului la 57, precum cred, că se găsesc și în biurourile „informatorilor“, cari au dat *inventariul* de încărcătura vaporului „Bistrița“ și toate detaliurile despre care am vorbit. În consecință, autorul trebuia să le studieze și să judece, dacă surprinderea era o *neprevvedere* a comandantului superior, sau o *vinovată abatere* a comandantului corpului de Olt, dela ordinele pe care le primise dela cel d'întâi!?

Corpul Alpin a început mișcarea de întoarcere pe la Voineasa și Valea Lotrului, a aripei stângi a corpului de Olt, cu scopul de a-i tăia retragerea prin defileu, în ziua de 9 Septemvrie. Comandantul corpului de Olt, care știa prea bine, sau trebuia să știe, că drumul care lega Oltenia de Ardeal prin văile Lotrului, Lotrioarei și Sadului, cade în sectorul corpului său, nu numai că n'a luat nici o măsură specială, pentru paza acestui drum și punerea lui la adăpost de orice surpriză, dar — cum am spus — a ridicat și compania de grăniceri, pe care Comandamentul armatei I-a o așezase în acest scop la Voineasa, în șeaua dintre isoarele Lotrioarei și Sadului, pe unde apărarea defileului Oltului putea fi întoarsă. În aceste condițiuni, n'a mai avut cine să-l informeze asupra mișcărei de întoarcere a inamicului, despre care a aflat dela 2 prizonieri, de abia în ziua de 11 Septemvrie, când de fapt, surpriza *tactică* pentru corpul său — și repet, că a fost surpriză în câmpul tactic al corpului său, iar nu în acel strategic al armatei I-a, cum afirmă dânsul — era fapt împlinit. Comandantul corpului de Olt, trimite astfel de abia în noaptea 11—12 Sept., un batalion cu o baterie de munte pe valea Sadului, spre fundul râului, distanță foarte mare, adică prea târziu, pentru a fi mai putut fi de folos.

Abaterea generalului Popovici, s'a manifestat nu numai prin faptul, că nu s'a ocupat să observé și să feriască de surprize flancul stâng al corpului său, dar și prin aceea,

că nu voia să urmeze ordinele și directivele date de armată, crezând că dânsul *face mai bine!* Pentru toate aceste motive, am cerut Marelui Cuartier General înlocuirea sa, care a fost aprobată.

Comandantul grupului de Olt făcea parte dintre ofițerii brevetăți, despre care am vorbit și prin urmare, trebuia ocrotit în „Istoria războiului pentru întregirea României“!

Scriind aceste rânduri, nu am intențiunea să deschid o polemică între generalul Popovici și superiorii săi. Scopul meu este de a stabili adevărul istoric, sprijinit după cum am spus de atâtea ori, pe fapte reale și acte oficiale.

Pe timpul când eram la Iași în 1916, pentru prestigiul Comandamentului, am voit să fiu obiectiv și să nu dau nume. Astăzi însă, când văd că se trece *orice margine* în expunerea faptelor, sunt silit să adaug oarecare detalieri și anume :

1. În lipsa companiei de grăniceri dela văile Sadului și Lotrului, prefectul de Vâlcea; Oteteleșeanu, înștiințat probabil de agenții săi, dă alarma târziu, foarte târziu, prin telegrama No. 159 din 12 Sept. 1916, pe care o adresează atât corpului de Olt, cât și armatei I-a. Pe această telegramă, care se află înregistrată la grupul de Olt cu No. 1313 din 12 Septembrie 1916, Generalul Popovici pune rezoluțiunea, „Viziuni“, (?!) fapt, pe care-l recunoaște singur, în broșura sa, „Bătălia de la Sibiu“!

În aceeași zi, de și comandantul corpului de Olt, a pus atât de puțin preț pe această telegramă, s'a simțit totuși obligat a trimite cu trenul un batalion și o baterie obuziere pe valea Lotrului, spre Voineasa, în urma căruia, inamicul cu trupele corpului Alpin a și tăiat comunicația prin defileu, distrugând și linia ferată la satul Lunci.

Comandamentul armatei I-a, a trimis în aceeași zi, întreaga rezervă a armatei, compusă din 2 batalioane cu $\frac{1}{2}$ baterie de munte, care a debarcat în gara Lotru, de unde s'a dirijat în sus, pe valea Oltului, cu recunoașteri spre

vest, în munți. În aceeași zi și în legătură cu această din urmă măsură, Comandamentul armatei I-a, dă comandantului corpului de Olt, următorul ordin: — „Profitați de cea mai mică liniște pe front, sau în cursul nopții și restrângeți cât mai mult frontul, sprijinindu-vă pe localitățile ce sunt înapoia frontului atacat, pentru a putea trage de pe front mai multe rezerve, acoperind însă legătură cu Armata II-a.

Din forțele astfel economisite, puteți întări batalionul care luptă la Panta, (de preferință cu grăniceri) pentru a ataca și amenința retragerea trupelor inamice de la Robul (Corpul Alpin), care vor fi atacate în față de trupe trimise de la rezerva generală. Rezistați cu orice preț, căci am luat măsuri a vă degaja linia de comunicație“.

Pentru a degaja mai sigur această comunicație, comandamentul armatei I-a, constituie în același timp „detașamentul Lotru“, sub comanda generalului Praporgescu, compus din 7 batalioane și o baterie de 53 mm. luate de la divizia 20-a, (de Dunăre), pe care-l transportă cu calea ferată pe valea Oltului, în contra corpului Alpin, care interceptase defileul mai sus de Căineni.

2. În urma retragerii dela Sibiu, s'au făcut diferite anchete prin ofițerii dela comandamentul armatei I-a, Căp. Boerescu, Maior Miltiade, Lt.-Col. Găvănescu, etc. etc., iar rapoartele și procesele-verbale ale lor, se găsesc în archiva armatei I-a.

Căpitanul Boerescu între altele declară: „Vorbind cu generalul Praporgescu, acesta a spus: „D-l general Popovici nu mă lasă să conduc nici trupele ce mi-a pus la dispoziție armata I-a, sub cuvânt că *încalc drepturile sale de comandă și pentru-că nu se învoiește cu părerile mele.* Când l-am întrebat ce intențiuni are D-sa, sau dacă nu are aceleași păreri cu mine, să corige cel puțin, D-l general Popovici a răspuns, că aceasta îl privește“!

— Notez, că Generalul Praporgescu mergea pe valea Oltu-

lui *cu instrucțiunile mele personale*, pentru a îndrepta o stare de lucruri foarte *gravă* și care reclama urgență; instrucțiuni, pe care i le-am dat în cabinetul meu dela Craiova și pe care le-am comunicat chiar M. S. Regelui la Marele Cuartier General la Periș, unde am plecat imediat cu automobilul, ca să raportez, care erea situația și ce măsuri am luat de îndreptare.

Generalul Cantacuzino, într'o broșură publicată de curând, reproduce un *ordin-scrisoare* semnat de Generalul Praporgescu, în care acesta vorbește de vizita ce am făcut pe front, de instrucțiunile ce i-am dat și de plecarea mea chiar în acea seară la Periș. Acest ordin-scrisoare este scris cu cerneală de Generalul Praporgescu, pe o foaie din carnetul său de campanie.

Autorul „Ist. războiului pentru întregirea României“ trebuie să afle, că conduceam personal operațiunile principale, atât pe teren cât și în biourourile armatei I-a și că ceea-ce am făcut în urmă, tot personal, pentru stabilirea frontului la Olt, la 10 km. înapoia vechei frontiere, este scris în „Notele“ mele. In fața istoriei, *iau dar toată răspunderea faptelor mele.*

Această linie de rezistență a fost stabilită astfel, în cât Ludendorff mărturisește, *că n'a putut s'o rupă până la sfârșitul lui Noembrie.*

Revista „Roumanie Nouvelle“, cu No. 9 din 15 Decembrie 1925, reproducând o scrisoare pe care Mareșalul Badoglio, șeful Marelui Stat Major general italian, a lăsat'o cu ocaziunea vizitei ce a făcut armatei noastre, spune:

„Abilitatea cu care trupele armatei I-a, au reușit să scape încercării de învăluire a vrăjmașului, după bătălia dela Sibiu, ne perzând decât 3000 prizonieri, constituie frumoase pagini de istorie, *care ar face onoare ori-cărei țări.*“

La noi însă, adevărul și judecata istorică, trebuie să ne sosiască *pe cale de import!*

Toate aceste fapte, afară de acele de la punctele 1 și 2 sunt scrise de mine în trecut și prin urmare autorul, care face *istorie sinceră*, trebuia să le lămuriască, călăuzit de *întinsele sale cunoștințe militare*, sau de acelea ale „colaboratorilor“ săi, pentru a nu lăsa impresiunea, *că se face istorie de persoane!*

— Vorbindu-se de bătălia de la Porumbacu, începută de divizia IV-a în atât de bune condițiuni, *care putea da un rezultat zdrobitor pentru vrășmaș*, autorul nu lămurește îndeajuns, pentru ce a fost rechemată această divizie, în momentul cel mai hotărâtor al bătăliei, nu lămurește pentru ce ajutorul cerut de comandamentul armatei I-a a sosit atât de târziu, atunci când corpul de Olt începuse retragerea, în a treia zi de bătălie, fapt, care a îngăduit lui Falkenheim să facă o schimbare de front spre est, punând astfel și armata II-a în grea situațiune? În sfârșit, nu se lămurește îndeajuns, pentru ce întreaga armată a II-a s'a pus în mișcare atunci, când cred, că o singură divizie, împinsă în marș forțat și la timp, în flancul drept al grupului de Olt ar fi fost deajuns, *păstrându-se defensivă* cu restul armatei, înaintea defileurilor Brașovului și Predealului?

Mă mulțumesc să semnalez lucrurile în această privință. pentru-că nu știu care era situațiunea reală a armatei II-a și nu am datele trebuincioase pentru a da o soluțiune. Se poate însă, ca părerile lui Falkenheim să aibă oare-care valoare și cu atât mai mult ele trebuiesc lămurite de istorie.

Falkenheim constată cu bucurie, „că acțiunea română este *târzie și înceată*. Conducerea română procedase până acum *șovăitor și nesigur și* tot așa a fost și cu mișcările trupelor române. De și este incontestabil, că soldatul român luat în parte, se bate vitejește, le este însă românilor, evident, foarte greu, *să coordoneze părțile singuratice, într'o acțiune de ansamblu!*

În privința acestei intervențiuni lipsindu'mi documentele

trebuincioase, nu pot conchide; cred însă, că ar fi de spus multe, pe care autorul mai documentat ca mine, le-ar fi putut spune.

Astăzi sunt în măsură a da deslușiri asupra corespondenței, care a avut loc între armata I-a, armata II-a și Marele Cuartier General, pe timpul bătăliei dela Sibiu, *pentru a ajunge la o cooperare.*

La 10 Septemvrie 1916, când acțiunea armatei I-a era concentrată la Jiu, când divizia XI-a începuse ofensiva în scopul de a recuceri basinul Petroșanilor, această armată intervine către Marele Cuartier General cu raportul No. 185 din 10 Septembrie :

„Au început angajamente mai vii la grupul de Olt. Rog a dispoza sprijin din partea aripei stângi a armatei II-a, dacă va fi necesar etc.“

Comandantul Armatei I-a

General de divizie I. CULGER

— Acest raport este comunicat armatei II-a telegrafic, de către Marele Cuartier General cu No. 1101 din 10 Septemvrie, la care armata II-a răspunde cu No. 971 din 11 Septemvrie următoarele:

„Că armata II-a fiind în contact intim cu inamicul, nu poate sprijini acțiunea armatei I-a pe Olt; că nu poate interveni nici cu detașamentul de la Ucea, pentrucă distanța între Ucea și Avrig *este de peste 35 km.*, iar între Făgăraș și Avrig, sunt semnalate forțe inamace. Că poate, mijlocul de a sprijini armata I-a, ar fi apropierea de ea prin mișcarea armatei II-a pe valea Oltului, spre vest, *urmată de mișcarea armatei de nord*, de pe frontul Moldovei, pe valea Mureșului și a Târnavelor, mișcare, care cred că nu ar micșora întru nimic, siguranța pazei teritoriului d'inașia Carpaților“ !...

— Armata II-a era comandată atunci de generalul Gr.

Crăiniceanu, având ca șef de stat major pe generalul Gh. Mărdărescu.

La acest raport, Marele Cuartier General cu No. 1169 din 12 Septemvrie răspunde, că *găsește inoponrtună deplasarea întregii armate II-a spre vest; totuși crede, că este necesar a se întări detașamentul dela Ucea și a se împinge cavaleria spre vest, pentru a se lua contact mai strâns cu corpul de Olt.*

La 13 Septemvrie, armata I-a raportează Marelui Cuartier General, că grupul de Olt anunță, că două regimente de infanterie inamice cu artilerie, se află la Râul Vadului în spatele său și au distrus calea ferată la satul Lunci, că divizia 23-a dela stânga este serios atacată și în sfârșit, că grupul de Olt a trimis ajutoare spre Râul Vadului. Armata I-a trimite asemenea cinci batalioane, *luate dela Corabia și dela Palota*, singurele trupe disponibile. Tot odată, cere din nou Marelui Cuartier General, sprijinul armatei II-a.

(Semnat) **General I. CULGER**

În aceeaș zi, șeful de stat major al armatei I-a, General Alex. Lupescu, telegrafiază Marelui Cuartier General, că pe dealul Robul sunt multe trupe vrășmașe, care au trimis detașamente spre Robești și Călinești și că prin urmare, trebuie ca *armata II-a să facă presiune*, pentru a degaja divizia XIII-a de la dreapta și a-i permite astfel să ia ofensiva.

La 14 Septemvrie, armata I-a intervine din nou către Marele Cuartier General, cu No. 244, spunând, că a primit o scrisoare prin aeroplan dela generalul Popovici, în care se raportează, că eri 13 Septemvrie, corpul de armată s'a menținut pe pozițiile sale, iar că azi lupta *este foarte înverșunată, la ora 11.^{12'} inamicul a început să pătrundă între cele două divizii; că armata II-a nu a stabilit încă nici măcar legătura cu armata I-a, de și aceasta a trimis în nenumărate rânduri detașamente, că să facă această*

legătură. În sfârșit, că este urgent necesar, ca armata II-a să vină cât mai curând în ajutorul corpului de Olt, etc.

(Semnat) **General I. CULCER**

În sfârșit, tot în ziua de 14 Septembrie, Marele Cuartier General — cu ordinul No. 1217 — se hotărăște în fine a lua măsuri, *asociindû-se însă cu părerile armatei II-a*, menționate în raportul său cu No. 971 din 11 Sept., despre care am vorbit mai sus și dă ordin, atât armatei II-a, cât și armatei de nord, să se pună în marș.

Această hotărâre este comunicată armatei I-a cu No. 326, în care se spunea pe de o parte, că mișcarea va începe *în ziua de 15 Septembrie*, iar pe de alta, că divizia IV-a este dirijată pe frontul Nortoba-Gălășești-Sacadat¹⁾.

Din această corespondență rezultă vădit:

1. Că armata I-a de la 10 la 14 Sept., *n'a încetat a cere sprijinul armatei II-a, spre dreapta grupului de Olt.*

2. Că armata II-a, *a refuzat acest sprijin sub diferite pretexte*, între care și acela, că nu poate trimite nici chiar detașamentul de la Ucea la Avrig, din cauză că distanța între aceste două localități este de peste 35 km.

Exemple din istoria militară ne spun, *că în asemenea cazuri grave*, s'au străbătut prin marșuri forțate, etape cu mult mai mari ca 35 km.

La armata I-a *am adus cu folos* în două rânduri, detașamentele Colonel Scărlătescu și Colonel Dejoianu, de la Cerna la grupul de Jiu, deși aceste trupe trebuiau să străbată peste 100 km., din care, o bună parte în munți.

În timpul bătăliei de la Sibiu, *am adus asemenea* trupe de la Corabia și Palota, cu ajutorul cărora s'a stabilitat

1) Aceste rapoarte și ordine se găsesc în dosarul armatei I-a, la pag. 237, 392 406, 437, 439 și 448 și în *jurnalul de operații al armatei II-a* la pag. 60, 61, 64, 66 și 72.

aripa stângă a grupului de Olt, la 10 km. înapoia vechei frontiere, după cum am spus mai sus.

3. Că, comandantul armatei II-a a propus ca soluțiune, pentru a da un ajutor imediat grupului de Olt, *punerea în marș a întregii armate pe valea Oltului spre vest, susținută de armata de nord, dinspre munții Moldovei.*

4. Că, Marele Cuartier General, *s'a asociat în urmă la această soluțiune și a hotărât înaintarea armatei II-a pe ziua de 15 Sept., atunci, când bătălia dela Sibiu era isprăvită în dezavantajul nostru.*

Prin urmare, pentru a ajuta în grabă grupul de Olt, la 35 km. distanță, *s'a trecut la ofensiva generală și s'a ordonat punerea în marș a două armate, care n'ar fi folosit nici odată, în marea bătălie care se da de patru zile la gura defileului Oltului!*

Pentru a se da *un ajutor imediat* grupului de Olt — care încă în dimineața de 15 Sept., cerea *prin curier aerian* armatei II-a, să intervină neîntârziat — în loc să se trimeată prin marș forțat o singură divizie, cum am spus mai sus, s'a hotărât *să se miște două armate*, întârziind, pentru a se lua *această folositoare măsură*, până la 15 Sept., când s'a îndreptat către Avrig divizia IV-a și atunci, de și această divizie s'a angajat *în bune condițiuni* la satele Porumbace, de și probabil, prin presiunea acestei divizii, combinată cu măsurile luate de armata I-a spre Râul-Vadului, s'ar fi putut schimba soarta bătăliei dela Sibiu, armata II-a a dat ordin diviziei IV-a să rupă lupta și să se retragă spre Brașov, de și în ziua de 15 Sept., adversarul se găsea într'o situațiune foarte critică, căci se pierduse legătura între armata IX germană și armata I-a austro-ungară de la stânga ei. Intr'adevăr, iată ce spune generalul Falkenheim în lucrarea sa: „Rareori în viața mea, destul de bogată în evenimente dramatice, culminante, am așteptat rezultatul desfășurării unei situații cu mai multă încordare *ca în dimineața zilei de 16 Sept.*“

Acea situație critică a armatei 9-a germană, a fost rezolvată de hotărârea corpului de Olt, care în seara zilei de 15 Septembrie, începe retragerea prin defileu.

Ca concluzie din ceea ce scriu, nu pot să mă unesc în totul cu părerile lui Falkenheim care spune, că „*le este greu românilor să coordoneze părțile singuratice într'o acțiune de ansamblu*“. Adevărul este, că conducerea română a fost șovăitoare și nesigură și aceasta din cauză, că fiecare din comandanții marilor unități, se gândiau numai la ei singuri, în afară de interesul general al operațiunilor! Fiecare căuta să aibe în mână cât mai multe efective, pentru a câștiga succes personal și glorie, în sfârșit, fiecare căuta să-și impună părerile sale proprii!

După cum probează tot ceea ce susțin cu fapte reale și acte oficiale, astfel s'a întâmplat în conducerea directă a grupului de Olt, în aceea a armatei II-a susținută de Marele Cuartier General, ca și în multe alte operațiuni militare, care au avut loc pe timpul războiului nostru pentru întregirea neamului.

DEFILEUL JIULUI

— Autorul „Istoriei războiului pentru întregirea României“ scrie, că la 10 Sept., sub conducerea personală a Generalului Culcer, s'a desfășurat contra-ofensiva noastră asupra vrăjmașului, care ocupase Petroșanii. Această contra-ofensivă, executată după părerea autorului — inspirat de broșura generalului Ioan Popovici intitulată „Bătălia dela Sibiu“ — cu 25 de batalioane, este exact descrisă în liniile ei generale, însă nu se spune nimic asupra planului de atac, pe care, pentru motivele pe care le voi arăta mai târziu, găsesc că este trebuincios să-l descriu în toate detaliurile.

La această contra-ofensivă, ne-am servit numai de tru-

pele diviziei XI, la care s'au adăogat în flancul lor stâng, detașamentul de patru batalioane sub comanda colonelului Scărlătescu, luat dela Cerna și adus *din ordinul meu* în marș forțat prin Baia de Aramă, la dealul Muncel, pe frontieră. Acest detașament în ziua atacului, trebuia să înceapă acțiunea cu o oră înaintea centrului și a aripei drepte și să scoboare în valea Jiului Românesc, *cu direcțiunea generală Tulisa și Oborocea*, pentru a amenința flancul drept și spatele vrășmașului. Inceputul acțiunii, era semnalat colonelului Scărlătescu, printr'o violentă pregătire de artilerie la centru, adică la vama Buliga.

În privința acestei manevre, reproduc aci o parte din scrisoarea generalului Bădescu, actualmente comandant al diviziei de infanterie din Temișoara, fost comandant în timpul acelei contra-ofensive, al regimentului 1 vânători, care spune :

„Eu sunt acela, care cu regimentul I vânători, al cărui comandant eram, am căzut în flancul și în spatele inamicului, în luptele dela Petroșani, forțând pe inamic a părăsi această mare și importantă pozițiune, ocupând Tulisa și Oborocea; fapte, care au determinat căderea întregii pozițiuni. Făceam atunci parte, din detașamentul Colonel Scărlătescu“.

— Mai departe, generalul Bădescu în scrisoarea sa, veștejește sever pe toți aceia, *cari caută să se ridice pe umerii mei și ai altora*.

Sunt nevoit să vorbesc de acest plan de atac, pentru că, pe de o parte am gândul să fac o comparație, la timp, între această *concepțiune* și aceea a celei de 2-a bătălii dela Târgul-Jiu, iar pe de alta, pentru a arăta cititorilor mei, că, contra-ofensiva nu s'a executat cu 25 de batalioane.

Am în fața mea o copie a planului de detaliu, pentru împărțirea trupelor din divizia XI-a pe ziua de 15 Septembrie 1916, în care intra și detașamentul colonel Scărlătescu și care este următoarea :

<i>Dreapta</i> , Brigada 21 mixtă Col. Jipa . . .	6	batalioane
<i>Centru</i> , „ 22 „ „ Anastasiu	6	„
<i>Stânga</i> , „ 3 „ „ Scărlătescu	5	„
<i>Extrema stângă</i> , Detașam. Maior Trușculescu	1	„
Total . . .	18	batalioane

Din acestea s'au luat diferite companii, pentru a *supraveghea punctele de trecere probabile*; spre stânga, până la dealul Arcanului — unde se afla o companie din reg. 18 Gorj — și vârful Oslea, iar spre dreapta, până la Poiana Muerei, unde comandantul grupului de Jiu, General Cocorăscu, nu numai că nu a ridicat compania *ordonată de armata I-a*, după cum a făcut generalul Popovici la Olt, dar a pus acolo *două companii*, socotindu-le trebuincioase.

În aceste 18 batalioane, sunt coprinse și *batalioanele de miliții*, aproape nefolositoare pentru luptele în munți, din cauza vârstei oamenilor și a puținei instrucții ce ei aveau; iar după cum am spus mai sus, efectivele acestor batalioane erau foarte reduse, în urma luptelor de la Obârșia Merișor, dealul Branului etc. etc. *Putem dar afirma, că cel mult 16 batalioane au luat parte la contra-ofensiva dela Petroșani, iar nu 25 cum se spune!*

Dau aceste detaliuri obositoare pentru cititori, fiindcă exagerându-se efectivele întrebuițate în această contra-ofensivă, se caută a face să se creadă, că acolo unde se găsea Generalul Culcer, se întrebuițau trupe numeroase în paguba celorlalte sectoare, în scopul de a câștiga *succes și glorie personală*. Generalul Culcer nu face parte d'între acei *numeroși șefi*, cari în războiul nostru au alergat după asemenea mijloace, pentru glorie personală, sau *pentru reclamă!* Generalul Culcer n'a pierdut nici odată din vedere *interesul general al operațiunilor armatei sale*, pe care le-a condus personal, fie la Cerna, fie la Jiu, sau la Olt!

Astfel fiind, întreb pe autor, dacă din cele ce spun mai

sus, nu sunt în drept a *bănu*i, că s'au întrebuițat *înflo-*
riri meșteșugite în declarația ce face, „că această contra-
ofensivă s'a făcut cu 25 de batalioane“? Pe de altă parte,
nu văd *trebuința istorică* de a se spune câte batalioane
au luat parte la această operațiune, atunci, când nu se
arată și forțele vrăjmașului, pentru a trage concluziuni.

Contra-măsurile, numite astfel de autor, se referă la a:
2-a noastră contra-ofensivă, ce a urmat după 12 Octomvrie,
la nord de Târgu-Jiu. Este însă inexact când se spune,
că la această contra-ofensivă s'au adus trupe dela Filiași și
dela Dunăre. La Filiași nu se afla *nici o trupă de rezervă*,
iar dela Dunăre, comandamentul nu avea *nici mijloacele*,
nici timpul de a le trimite în ajutor. Deosebit de aceasta,
dela Dunăre ridicasem în trecut un detașament sub co-
manda generalului Praporgescu, pentru a întări spatele gru-
pului de Olt spre Râul Vadului și prin urmare, nu se mai
puteau aduce de acolo trupe, fără a compromite paza liniei
Dunărei.

Planul de atac *l'am dat eu personal*, în ziua de 11 Oc-
tomvrie, la lăsarea comenței mele generalului Dragalina,
în biourul meu la Craiova, *sub formă de consiliu*, astfel
cum am scris în trecut.

Aceasta era situația armatei I-a, când vrăjmașul a înce-
put atacul său general pe frontieră și încă odată repet,
comandamentul nu avea la Filiași *rezerva de patru bata-*
lioane prevăzută de Marele Cuartier General în ordinul
său, prin care — cum am arătat — cerea să modific re-
partiția trupelor armatei, lăsând 4 batalioane ca rezervă la
Filiași. Comandamentul armatei era în curs de execuție al
acestui ordin, când vrăjmașul a început atacul *său, așa*
că n'a mai avut timpul necesar să-l completeze.

În consiliul ce am dat generalului Dragalina, după ce
l'am pus în curent cu situația, cum eram dator s'o fac, i-am
recomandat, să ia ofensiva cu trupele disponibile ale divi-
ziei XI-a, întărite cu două batalioane ce vor sosi a doua

zi dela Sălătruc — care rămăseseră disponibile, după ce prin ofensiva noastră prin acest loc, reuşisem să aruncăm pe vrăjmaş peste frontieră — şi în acelaş timp, să aducă prin marşuri forţate dela Cerna, prin Baia de Aramă, un detaşament mixt, cu care să atace flancul drept al vrăjmaşului.

Această convorbire a avut loc între orele 16 (4 p. m.) şi 17 (5 p. m.). Generalul Dragalina a trecut la telefon şi a dat ordine conforme cu consiliile mele, noaptea a plecat la Târgu-Jiu, iar a doua zi după amiază, s'a primit la comandamentul armatei o telegramă, în care se comunica că dânsul a fost grav rănit pe şoseaua din defileul Jiului, unde a intrat cu automobilul *fără a cunoaşte situaţia reală pe front* şi unde a fost primit cu focuri de mitralieră, de patrulele vrăşmaşe, care după ocuparea coamelor, au descins până la marginea Jiului, în faţa şoselei.

Găsindu-mă încă la comandamentul armatei, am semnat telegrama prin care se raporta cazul Marelui Cuartier General, de unde s'a primit ordin să fie expediat *fără nici o operaţie*, la spitalul dela palat. S'a format un tren special şi a fost trimis sub îngrijirea Maiorului chirurg Dr. Poenaru.

Pe generalul Dragalina l'am cunoscut dela gradul de maior, l'am format sub comandamentele mele şi după cum se poate vedea în memoriul său, l-am apreciat şi notat ca ofiţer activ, brav şi conştiincios, precizând, că a condus cu bravură şi pricepere trupele dela Cerna, fiind iubit de soldaţi şi subalternii săi. Generalul Dragalina *nu a comandat însă nici 24 ore armata I-a*, în care timp nu a făcut altceva, decât să transmită trupelor ordinele trebuincioase, conform instrucţiunilor şi consiliilor ce i-am dat eu.

A 2-a bătălie dela Jiu, îmi aparţine dar mie ca concepţiune, iar ca execuţiune ea aparţine ofiţerilor şi trupelor care au luptat pe teren.

În concepţia mea, scopul acestei contra-ofensive era, de a uşura o eventuală retragere la timp, a armatei I-a din

Oltenia, pe malul stâng al Oltului, pentru a scurta frontul.
Acesta este adevărul!

Astfel fiind, oricine a spus, sau va spune contrariul, spune un neadevăr, căutând să ridice pe Generalul Dragalina, pe umerii altora.

Făcând această mărturisire, nu mă adresez oamenilor politici, nici politicianilor și cu atât mai puțin acelor categorii de oameni, pe care autorul îi numește *învârtiți*.

Mă adresez ofițerilor — foarte mulți — pe care i'am comandat și format în îndelungul meu serviciu militar și cari știu, că *generalul Culcer n'a spus niciodată minciuni, nici pentru interes personal, nici pentru glorie. Susțin numai adevărul*, sprijinit pe fapte reale și acte oficiale și vorbesc cu sentimente curat românești, pentru-că tatăl meu, ardelean, fiu de țăran din comuna Stârci, Județul Salagiu, după ce a trecut *în mod strălucit* doctoratul în medicină la Buda-Pesta, nevoind să rămână sub dominațiunea ungară, a venit și s'a stabilit în țară, unde prin munca sa, a ajuns să ocupe postul de sub-inspector al serviciului sanitar, sub distinsul inspector general Dr. Davila. El s'a retras la bătrânețe pensionar fără nici o avere, afară de modesta dotă a mamei mele, olteancă și *curat româncă*, născută Oteteleșanu. Prin urmare, *nu am nici o urmă de sânge bizantin în vinele mele, nu pot nici să mînt, nici să fac intrigi*. De altfel, dacă se compară planul de atac dela Petroșani (1-a contra ofensivă) cu acel dela Jiu, (2-a contra ofensivă), se poate vedea cu ușurință, *perfecta lor asemănare*.

În ambele cazuri, divizia XI-a cu trupele sale disponibile atacă de front, iar detașamentele aduse dela Cerna prin Baia de Aramă, atacă de flanc. Singurele deosebiri — dacă acestea se pot numi deosebiri — se văd în aceea că, în primul caz, acțiunea se petrece pe pantele scoborătoare ale Carpaților spre Transilvania, iar în al doilea, pe cele scoborătoare spre Oltenia. Pe de altă parte, detașamentele

aduse în flanc, purtau numele Colonel Scărlăterscu în primul caz și Colonel Dejoianu în al doilea.

În consecință cred, că, chiar dacă nu s'ar admite mărturisirile mele, trebuie să se recunoască, că planul celei de a 2-a contra-ofensive, dela Jiu, *este o imitație* a Generalului Dragalina, după planul meu pentru cea d'intâi contra-ofensivă, aceea, pentru reocuparea basinului Petroșanilor, *iar nu o concepție a sa proprie*, după cum se spune.

Am spus mai sus, că mărturisirile mele nu le adresez categoriei de oameni, numită *învârțiți*.

În lumea cosmică, *sateliții* se învârtesc în jurul unei puteri *centrale*, cu o precizie matematică, *care concură la ordinea și armonia întregului sistem*. În lumea pământească însă, sateliții se învârtesc numai în *propriul lor interes*, fără a se ocupa de armonia totului. Intriga, minciuna, egoismul și cinismul, caracterizează pe învârțiții lumii pământești! Sunt mulți, cari au căpătat două, sau trei grade în armată, sau funcțiuni superioare în civil, ce nu se pot justifica de cât *prin învârteală*; însă, cu cât învârteala îi ridică mai sus, cu atât ei intră într'o atmosferă mai deasă... de dispreț!

Pentru aceste motive zic, că nu mă adresez la această categorie de oameni, fiindcă ori ce aş spune și orice probe aş da în *interesul istoriei*, ar fi fără folos. Pe lângă aceasta, învârțiții lumii pământești, mai întotdeauna în fața istoriei, compromis și situația puterii centrale.

Succesul primei și celei de a 2-a bătălii dela Jiu, se datorește *vitejiei și sufletului ce a pus fiecare ofițer și soldat, pentru a-și apăra pământul strămoșesc*. Acest succes a fost înlesnit de greșelile vrăjmașului, mărturisite în scrierile sale posterioare, fiindcă, îmbătat de succesele sale la trecerea coamelor de frontieră, a înaintat într'o *ofensivă descusută, pierzând legăturile de front*, astfel că unitățile lui, nu s'au putut ajuta și susține reciproc.

Despre a 3-a bătălie, care a avut loc la începutul lunei

Noembrie, la sud de Târgu-Jiu se spune, că planul conceput de comandamentul român, după plecarea mea dela armata I-a, *a fost asemănător cu acel din prima, sau a 2-a bătălie dela Jiu.*

Să mi se permită a nu împărtăși această părere, fiindcă de astă dată se concepea *ideea unei învăluiri pe ambele aripi*, prin slabele detașamente, acel dela Cerna — Colonel Tăut — de 3 batalioane cu artilerie și acel de la Olt, de 1 batalion cu artilerie și care aveau ca misiune — după cum se spune — *să atace pe inamic în spate și în flanc, ca să-i închidă trecătoarea Jiului!* O asemenea concepție, nu numai că nu se aseamănă de loc cu aceea dela Petroșani și cu cea de la nord de Târgu-Jiu, dar este chiar primejdioasă, dacă se ține seamă de efectivele de care se dispunea în raport cu acelea ale vrășmașului și de situațiunea flancurilor.

În primele cazuri, flancurile erau într-o câțva libere, astfel, că nu se putea primejdui manevra, pe când în al 3-lea caz, coloanele vrășmașe care scoborâseră în câmpia Jiului, au tăiat drumul *slabelor noastre detașamente*, împingându-le în altă direcțiune, *pentru a nu lua parte la bătălie.*

Găsesc, că este fără folos să mai analizez și să discut acest plan de atac. Mă refer numai la articolul 474 din regulamentul nostru de manevre și lupte al infanteriei, care spune: — „Învăluirea de o dată a celor două aripi, cere o mare superioritate numerică, altminterlea ea conduce la o *risipire periculoasă de forțe.*”

Făuritorii acestei manevre, *obicinuiții biurourilor, făceau de la Marele Cuartier General pe hârtie, înaltă strategie și ca întotdeauna, nesocoteau regulamentele!*

În ceea-ce privește *nenorocul* ivit prin deraierea unuia d'între trenurile care aduceau divizia XVII-a pe câmpul de luptă — cum spune autorul — cred, că chiar fără această deraiere, divizia ar fi sosit *târziu și în pachete*, pentru că știut este, că o divizie, chiar cu efective scăzute, are trebuință de aproape 30 de trenuri care nu se puteau mișca

atât de repede și atât de ușor, pe liniile noastre cu o singură cale. îngrămădite și de alte transporturi. Ceeace însă putem constata cu ușurință este faptul, că măsurile ce se luau de Marele Cuartier General *erau târzii* și că ele rezultau din *surprinderile* pe care i le dau operațiunile vrășmașului. Repet dar, că această divizie *ar fi rămas mai bine pe linia Oltului*, unde să sprijine trupele din Oltenia, *în cazul unei concentrări înapoi*; manevră, la care ar fi putut lua parte și trupele rusești, care pe timpul bătăliei dela Argeș, au stat nemișcate la 10 km. nord de București, sub pretext că așteaptă ordinele Marelui Cuartier General rus și a trebuit intervenția generalului Belaieff, agentul de legătură rus dela Marele nostru Cuartier, ca aceste trupe să execute ordinele de a înainta și atunci *atât de târziu*, în cât nu au putut lua parte la bătălia dela Argeș.

În această privință reamintesc, că pe timpul războiului *am avut două teatre de operațiuni deosebite*, fiecare cu comandantul său propriu, care avea libertatea și *dreptul absolut*, asupra operațiunilor de detașament. Ofițerii de legătură, cari erau generalii, Belaieff la Marele Cuartier General român și Coandă la cel rus, nu aveau altă misiune, de cât de a transmite celor doi comandanți șefi, măsurile luate, pentru a se putea coordona operațiunile de ansamblu. În consecință, din momentul în care o fracțiune de trupă română, sau rusă, a pus piciorul pe unul din aceste două teatre de operațiune, ea rămânea *sub ordinele directe* ale șefului corespunzător, pentru orice mișcare de detașament. Așa fiind, nu pot preciza dacă refuzul trupelor ruse de a înainta, a fost o *incapacitate*, sau o *perfidie*!

— Pentru că în momentul de față facem istorie militară, rog pe autorul „Istoriei războiului pentru întregirea României“ să spună, care a fost scopul celei de a 3-a bătălii, de la sud de Târgul-Jiu?

În istoria militară, bătăliile și mișcările de trupe se justifică în interesul general al operațiunilor, sau se caracterizează ca greșeli, pentru ca tineretul să le înregistreze ca pilde, sau să se feriască de ele.

După părerea mea, bătălia dela sud de Târgu-Jiu, nu putea să aibă loc, decât în următoarele scopuri:

1. Să arunce pe vrășmaș dincolo de frontieră.

2. Să-l întârzie, pentru a acoperi o retragere, sau o evacuare în spatele ei.

3. Să se mențină pe teritoriul Olteniei până la sosirea de ajutoare, cu care să reînceapă ofensiva.

Ca să arunce pe vrășmaș dincolo de frontieră, sau să-i închiză trecătoarea Jiului, era o imposibilitate, despre care autorul — ca să acopere greșala acelor cari au conceput manevra — spune: „Rar s'a dat o bătălie în asemenea condițiuni de inegalitate cu forțele vrășmașe, ca aceea de la sud de Târgu-Jiu“.

Ca să acopere o retragere nu poate fi vorba, de oarece o manevră de evacuare a Olteniei, nu intra — după cum am văzut — în vederile Marelui Cuartier General.

Scoțând dar din cauză aceste două presupuneri, nu rămâne de cât aceea dela punctul 3. Ori, dacă se ține seamă de răspândirea forțelor ruso-române, de luptele grele pe care le duceau acestea din urmă în alte locuri și în sfârșit de timp și de mijloacele de transport de care dispuneam, este vădit, că asemenea ajutoare, nu puteau sosi la timp.

Acestea fiind faptele reale și istorice, tineretul se va întreba întotdeauna, pentru-ce s'au făcut atâtea jertfe de oameni și material pe câmpia Jiului? Întrebare, la care nu se poate răspunde decât prin faptul, că generalii Berthelot și Belaieff, s'au opus la orice modificare a frontului românesc.

Vorbind despre surprinderea dela Jiu, autorul „Istoriei războiului pentru întregirea României“ spune:

„La comandamentul nostru, printr'o greșită judecată,

nu se mai aștepta nimeni să se repete lovitura în acelaș loc, unde dușmanul fusese înfrânt; iar concentrarea formidabilei armate a lui Kühne, se făcea cu atâta discreție, încât ai noștri, nu băgaseră de seamă nimic“.

— Este surprinzător că nu se lămurește, care comandament a fost surprins, acel al armatei I-a, sau biurul de informațiuni de la Marele Cuartier General?

În „Notele“ scrise de mine în anul 1916 — dacă într'adevăr s'au cetit — se găsesc *actele oficiale* adresate Marelui Cuartier General, din care rezultă, că comandamentul armatei I-a a dat alarma la timp și a arătat pericolul către care mergeam, atunci când Marele Cuartier General ordona să se modifice repartiția trupelor pe frontul armatei I-a, scoțând divizia XI-a de pe front, pentru a o trimite la Pitești. Despre aceste fapte, precum și despre raportul ce am făcut M. S. Regelui în această privință, am vorbit în trecut și *prin urmare, este fără folos* a mai reveni.

Surprinderea a fost dar, la biurul de informațiuni de la Marele Cuartier General, care nu poate fi acoperit decât prin faptul, că *o parte din șefii noștri* exagerau pericolul și cereau ajutoare acolo unde *nu era absolută necesitate*, numai pentru a se putea acoperi personal. În atari condițiuni este drept a spune, că Marele Cuartier General nu știa unde este adevărul în cazuri urgente!

Vrășmașul era mult mai bine informat, de oarece în această privință, Ludendorff scrie :

„Am recunoscut terenul și am căpătat convingerea, că se poate trece pe acest loc cu desăvârșire strâmt. Mă sprijineam asemenea pe convingerea, că România nu se mai aștepta să revenim la un atac, care ne dăduse mari pierderi, etc. etc“.

— În consecință, se pune întrebarea : Ce făcea biurul de informațiuni de la Marele Cuartier General? La Jiu vrășmașul vrea să spargă poarta cu 6 divizii bine pregătite,

mai târziu la Zimnicea Mackensen trecea Dunărea, iar Marele Cuartier General nu numai că nu avea cunoștință de aceste *fapte grave*, dar nu lua în considerație nici rapoartele șefilor cari se găseau la fața locului și nici nu raporta M. S. Regelui, care era situația reală pe frontul de operațiuni!

— Pentru a sfârși cu operațiunile din Oltenia, voi *spune încă câteva cuvinte* asupra părerii ce am avut, de a părăsi Oltenia și a ne retrage pe linia Oltului, *scurtând ast-fel frontul și executând o concentrare înapoi*, cu ajutoarele ce ne puteau sosi.

În această privință, autorul „Istoriei războiului pentru întregirea României” spune, că comandamentul nostru superior nu a admis soluțiunea ce propusesem, considerând părăsirea Olteniei, *ca un sacrificiu prea dureros*. În realitate însă, cum am mai spus, menținerea trupelor pe frontiera Olteniei, *a fost cerută și impusă de Generalul Berthelot, în unire cu generalul Belaieff, cari reprezentau pe aliații noștri la Comandamentul român*.

Rezultă dar, că sacrificiul dureros este o părere a autorului, sau a inspiratorilor săi și mărturisesc, că, după cât am citit și profesat în cariera mea timp de 44 de ani, pentru întâia oară aud stabilindu-se doctrina, că *posesiunea unei părți din teritoriul național, trebuie să treacă înaintea operațiunilor militare!* Cu alte cuvinte, că trebuie să se lase armata, care în războiu este sufletul națiunii, primul și principalul obiectiv al inamicului, să fie zdrobită de acesta, numai pentru a păstra *momentan* o parte din teritoriul național și a nu suferi *o lovitură atât de dureroasă!*

Istoria militară este plină de pilde, care condamnă asemenea doctrine periculoase.

În războiul actual, armata franceză după bătăliile din Belgia, *fiind prea risipită*, se retrage și se concentrează pe Marna, părăsind o mare parte din nordul Franței și cu

toate acestea, nici oficialitatea, nici strada și nici chiar locurile publice, n'au pronunțat cuvântul de trădare.

Cu o sută de ani în urmă (1814), forțele franceze răspândite dela frontiera Belgiei, la aceea a Elveției, părăsesc estul Franței, se retrg și se concentrează tot la Marna, lăsând în mâinile vrășmașului, *aproape o treime din teritoriul național*. Deși această campanie a fost nenorocită pentru Franța, copleșită de numărul aliaților, isbânzile câștigate și manevrele executate de armata franceză, au rămas și vor rămâne multă vreme *ca model*, pentru formarea judecăței, celor ce se vor destina carierei militare.

Frontul german la ^{Cluj} 8 August 1918 pe Somme, având un eșind foarte pronunțat și putând fi atacat pe flancuri, pe la nord de armata engleză și pe la sud de cea franceză, comandamentul german nu s'a sfiit să părăsiască *teritoriul cucerit*, scurtând frontul, pentru a se stabili în linie dreaptă, pe baza acestui eșind.

Această manevră a fost impusă de trebuințele strategice și acceptată de toată Germania, cu toate că părăsirea unui teren *cucerit prin lupte și sacrificii de sânge, atât de proaspete în memorie, este mult mai dureroasă și mai demoralizatoare decât aceea provizorie, a unei porțiuni din teritoriul național*.

După cum am scris în anul 1916 în „Note și Cugetări“, situația geografică și strategică a țării noastre, *era cu desăvârșire grea*, din cauză că pe de o parte spre nord, Transilvania pătrundea ca o pană în inima ei, iar spre sud, eram înconjurați de vrăjmași. Astăzi generalul Badoglio, prin scrisoarea publicată în „Roumanie Nouvelle“ — despre care am vorbit — *recunoaște aceste greutăți* și spune că în această privință, este multă asemănare între țara noastră și Italia, conchizând, că, pentru România problema strategică *era mult mai grea*, din cauza întinderii frontierelor și a puținelor efective de care armata română dispunea, pentru a putea face față în toate direcțiunile.

Aceste considerațiuni strategice, geografice și de situație, *sunt singurile* care m'au călăuzit în tot timpul activității mele în armată.

Generalul Lacroix, în jurnalul „Le Temps“ din 3 Aprilie 1917 spune, că, „România strânsă între armatele lui Falkenheim și Mackensen, soarta ei era hotărâtă dinainte“.

În consecință, în fața unor probleme atât de grele, cred că era de a noastră datorie *a manevra la vreme*, pentru a eși în cele mai bune condițiuni din brațele cleștelui cu care ne amenința vrăjmașul și a ne retrage în ordine pe linia Siretului, *iar nu a înlesni manevra sa, rămânând fixați pe întinsul nostru front carpatic, astfel cum ni s'a impus !*

Cred de asemenea, că este o datorie de cinste pentru aceia cari au impus fixarea frontului nostru pe frontiera Olteniei, *s'o mărturisiască singuri*, pentru a-și lua răspunderea în fața istoriei !

Sprijinit pe aceste fapte și pe multe altele din istoria militară, îmi permit să susțin părerile marilor căpitani din trecut, *cel puțin cu aceeaș* autoritate, cu care autorul „Istoriei războiului pentru întregirea României“, susține părerile sale, *nesprijinite pe nimic*.

În rezumat dar, după succesele lui Mackensen în Dobrogea și conform planului conceput de Marele Cuartier General german, rezultă :

1. Frontul armatei I-a este acela care suporta greutatea cele mai mari, în sforțările de pătrundere ale vrăjmașului. Aceste sforțări încep după jumătatea lunii Septembrie, în urma bătăliei dela Sibiu și continuă până la începutul lunii Octombrie pe acest loc, când comandamentul german se convinge, că, „o încercare de trecere prin defileul cel mai larg, în fața unui vrășmaș tare și prevenit, trebuie să cadă.“ El strămută silit punctul de trecere la Jiu, unde cu toată alarma dată de comandantul armatei I-a, Marele

Cuartier General slăbește puterea de rezistență a acestui grup!

2. Isbânda câștigată la 14 Octombrie, în întoarcerea ofensivă a trupelor noastre la Jiu, trebuia să serviască unei retrageri *în ordine și la timp*.

3. După data de 14 Octombrie, dacă se ține seamă că piscurile de pe frontieră, singurele care puteau da o rezistență serioasă, erau pierdute și că vrășmașul pătrunsese cu 6 divizii în Oltenia, aceasta ca *teritoriu național*, era pierdută.

4. Incercarea de a împinge pe vrășmaș d'incolo de frontieră, cu resturile grupului de la Jiu, întărite cu divizia XVII-a, a dat naștere la *pierderi fără folos*.

5. Retragerea târzie din Oltenia, a făcut să fim *încolțiți* de aproape de vrășmaș și să nu putem împiedeca trecerea la Stoenеști, pe Olt, silindu-ne a ne opri pe Neajlov-Argeș, adică pe o linie de apărare *mai mult ca mediocră*, care nu are nici unul din avantajile topografice, pe care le-am arătat că le are linia Oltului, dar care are în schimb serioase desavantajii, fiind o linie mai lungă decât a Oltului, prin aceea că este fugătoare de la apus spre răsărit, iar Argeșul, la mică depărtare în spatele Neajlovului, fiind un obstacol ce nu poate fi trecut prin vad, mai ales sub presiunea inamicului, cum s'a văzut în urmă.

6. Această retragere târzie, a dat naștere la dureroasa capitulare a grupului Cerna și a trupelor de la Dunăre, care, dacă ar fi fost retrase la timp înapoia Oltului, la Stoenеști, ar fi putut opri trecerea cavaleriei inamice.

7. În sfârșit cu toate semnele de trădare din partea Rusiei, un studiu ușor asupra situațiunii și distanțelor de ajutoarele rusești, în raport cu formidabilele forțe ale vrășmașului, ar fi arătat lămurit, că aceste ajutoare vor sosi târziu și că, după luptele crâncene și jertfele pe care le făcusem timp de două luni, trebuia să ne apropiem noi de ruși, printr'o scurtare a frontului și o retragere în ordine.

Marele Cuartier General admitea ideea unei retrageri, pentru că, pe deoparte a dat ordin să se organizeze pozițiuni succesive înapoi, iar pe de alta, cu No. 1972 din 2 Octombrie 1916, ordona a nu se începe mișcările de retragere, decât în urma unei prealabile aprobări. *Cred însă, că comandantul care se găsește la fața locului, poate vedea mai lămurit și propune — în unele cazuri grave să hotărască chiar pe a sa răspundere — momentul în care trebuie să înceapă retragerea.*

— Pentru a isprăvi cu observațiunile mele, asupra „Istoriei războiului pentru întregirea României“, voi mai spune că, bătălia de pe Neajlov-Argeș, a fost impusă și ea, de situațiunea disperată a armatelor I-a și II-a, expuse să li se taie liniile de retragere, de către armatele Falkenheim și Mackensen, care înaintau concentric d'inspre vest și din spre sud. Prin urmare, această bătălie *trebuia încercată cu orice preț*, pentru a întârzia înaintarea vrăjmașului și a câștiga timp pentru scurgerea coloanelor, convoiurilor și serviciilor spre Moldova.

Concepțiunea acestei bătălii, aparține, de sigur, Generalului Prezan, comandantul grupului armatelor I-a și de Dunăre, care a și executat manevra; dar repet, că această bătălie a fost consecința directă și fatală a extrem de criticei și gravei situațiuni, în care se găseau armatele I-a și II-a, situațiune, provocată de hotărârea Marelui Cuartier General, *impusă de Generalul Berthelot în unire cu generalul Belaieff*, de a menține trupele armatei I-a pe frontul Olteniei — în contra propunerii mele, de a scurta frontul, retrăgându-le la timp pe puternica linie de rezistență constituită de malul stâng al Oltului — ceea ce a avut ca urmare, retragerea prea târzie a trupelor armatei I-a din Oltenia.

Sunt nevoit a stărui asupra acestui fapt, de oare-ce din cauza condițiunilor defavorabile de efective, teren, spațiu,

timp și starea trupelor — care erau prea obosite — în care a trebuit să se desfășoare această bătălie — ce era o manevră pe linii interioare — la care s'au mai adăugat și unele greșeli de execuțiune, rezultatele ei din punct de vedere material și moral, au fost aproape dezastruoase pentru noi! Și am convingerea, că dacă frontul nostru ar fi fost acoperit și protejat pe linia Oltului, armata lui Mackensen ar fi avut foarte puține probabilități să poată trece Dunărea și foarte multe probabilități să fie aruncată înapoi, printr'o ofensivă puternică a armatei noastre dela Dunăre. De altfel, autorul singur recunoaște *condițiile grele* în care s'a dat bătălia dela Argeș, căci scrie :

„Mai întâi era îndoială, dacă diviziile care formau grupul de atac reorganizate în grabă, vor fi capabile să furnizeze eforturile intensive ce li se cerea“. — Și mai departe : „In al doilea rând, înaintarea trupelor noastre în spațiul gol dintre armatele inamice, prezintă două primejdii; ele puteau fi strivite între cele două armate vrășmașe, apoi se producea și din partea noastră un gol între armata I-a și grupul apărării Dunărei“.

— Este de ajuns să privească cineva la autor schița XIII (pag. 417), pentru ca să vadă din situația coloanelor vrășmașe, *cât era de riscată* această manevră, căci eram aproape înconjurați tactic de acele coloane, care înaintau dinspre Carpați pe la nord, ajungând în regiunea Piteștilor și din spre Dunăre pe la sud.

Cu toate acestea, repet că o rezistență, pentru a întârzia pe cât posibil înaintarea vrășmașului, trebuia făcută cu orice preț, pentruca în *greaua situație pe care ne-o creiasem noi singuri*, să putem scăpa de *încolțirea apropiată* a dușmanului — franțuzește *acrochage* — care în arta militară, este una d'între cele mai grele situațiuni ce se poate da unei armate în retragere.

Ludendorff în memoriile sale mărturisește, că în prima parte a bătăliei a avut *un moment de îngrijorare*, din cauză că

Kühne în loc să urmeze cavaleria și să treacă Oltul la Stoenesti, s'a încăpățânat să-l treacă la Slatina, rămânând din această cauză aproximativ 80 km. înapoia aripei stângi a armatei Mackensen, „întâmplare foarte norocită pentru noi“ — spune el — „dar că în urmă situația s'a restabilit, prin „sosirea cavaleriei armatei IX-a, cu o superioritate zdrobitoare pentru cele două armate române“.

— În sfârșit, cu toate jertfele făcute în bătălia de la Neajlov-Argeș, nu s'a reușit a se executa în ordine retragerea forțată, sub presiunea vrăjmașului, din Muntenia în Moldova, care, în critica situațiune tactică și strategică, în care se găseau armatele noastre din Muntenia, mai cu seamă în urma pierderii acestei bătălii, ne-a fost impusă de vrăjmaș.

Colaboratorii „Istoriei războiului pentru întregirea României“, cari se presupune „a fi citit atât de mult“, dacă ar fi cetit cel puțin *publicațiunile sumare* din revista franceză „Illustration“, ar fi putut compara, felul cum s'a făcut retragerea armatei franceze din Belgia spre Marna, ordinea cu care s'a făcut această retragere, mișcarea trenurilor pentru evacuarea serviciilor dinapoi etc. *Această retragere însă, s'a făcut la timp, așa că a putut fi condusă cu adevărată măiestrie.*

Ministerul de războiu belgian, a publicat în 1919 o broșură intitulată „Apérçu général des operations de l'armée belge“, în care se spune, că mica armată belgiană era insuficient încadrată, aproape fără mitraliere, fără artilerie grea, neposedând de cât un început de organizare a aviației, în sfârșit, în lipsă de formidabilul aparat tehnic, cerut de războiul mondial.

Mica armată belgiană se găsea dar în aceleași condițiuni ca noi, cu toate acestea armata belgiană, a știut să se dega-
jeze la timp de presiunile vrăjmașului, a *descoperit capi-*

tala retrăgându-se spre Anvers și în sfârșit, a executat retragerea spre Yser în ordine, prin Pays des Wals, acoperită de o flank-gardă puternică, pentru-că, se zice în acea broșură: „*Trebuia scăpată armata și cu ea viitorul*“.

Acestea sunt pilde de mentalitate militară și patriotică, unde conducătorii nu se gândiau la *sacrificiile dureroase*, provenite din cauza părăsirii provizorii a unei porțiuni din teritoriul național! Din aceste pilde, trebuiau să se inspire generalii Berthelot și Belaieff, ca și Marele nostru Cuartier General, când au avut să hotărască asupra propunerii mele, de retragere pe Olt!

— Terminând notele și observațiunile mele asupra retragerii armatei noastre din Muntenia, voi spune câte-va cuvinte și asupra faptelor petrecute în Moldova la sfârșitul anului 1917 și la începutul anului 1918, atunci, când după pacea rușilor la Brest-Litovsk, Generalul Averescu, prin adresa Consiliului de miniștri cu No. 15 din 29 Ianuarie, îmi face cunoscut, că M. S. Regele m'a numit ministru al lucrărilor publice, într'un guvern chemat să încheie *o pace separată* între România și Puterile Centrale.

Cu toată durerea ce am avut în suflet, am primit această grea însărcinare, pentru motivele care urmează:

Necesitatea unei păci separate, nu se poate justifica în fața cititorilor mei, decât analizând cu toată atențiunea și seriozitatea, documentele oficiale și private, care sunt în strânsă legătură cu situațiunile următoare:

1. Situația armatei noastre pe front și înapoia frontului.
2. Situația strategică a acestei armate, în raport cu aceea a vrășmașului.
3. Situația militară a aliaților noștri, în raport cu aceea a Europei Centrale.

Relativ la punctul 1, voi reproduce mai întâi observațiunile, autorului „Istoriei pentru întregirea României“, care spune:

„Luna lui Decembrie 1917, însemnează desființarea și părăsirea frontului de trupele rusești și ca consecință, starea de brigandaj dinapoi frontului“.

Se arată că din această cauză, trupele române au fost nevoite să umple golurile lăsate de ruși pe front, să întindă fronturile peste măsură, slăbind puterea lor de rezistență și să facă și poliție înapoi, în contra brigandajelor. Apoi continuă :

„Dela 12 la 21 Ianuarie 1918, rușii atacă Galații cu artileria, ceea ce ne silește a interveni cu trupe române de ajutor, a da lupte și în sfârșit, a dezarma pe acești revoluționari“.

„La 25 Ianuarie 1918, se părăsesc munții Neamțului și Sucevei, se dau lupte la Pașcani, Fălticeni și Mihăileni“.

„La 27 Ianuarie 1918, parte din trupele române intră în Chișinău, fiind chemate de Sfatul Țării, pentru a apăra Basarabia în contra bolșevicilor“.

„In sfârșit, către finele lui Ianuarie 1918“ — spune autorul „Istoriei războiului pentru întregirea României“ — nu mai existau trupe rusești în Moldova“.

— Inainte de a urma cu descrierea armatei noastre de pe front și dinapoi frontului în 1917, observ încă odată, că din expunerea făcută de d-l Kirițescu, a acestor lupte de constrângere și dezarmare a trupelor rusești, se vede și mai lămurit colaborarea D-sale cu Marele Stat Major, pentru că în această expunere se arată în detaliu, numărul morților, mitralierelor, tunurilor, chesoanelor etc. etc., luate de la ruși, ba chiar și pozițiunile pe care le-a ocupat artileria noastră pe timpul acestor lupte !

Această observațiune făcută în trecut, voi urma cu descrierea situației armatei noastre dela punctul 1.

Marele Cuartier General (secția operațiunilor) în raportul său cu No. 5369 din 1 Dec. 1917, către Ministerul de războiu, raport cunoscut prin publicitate, spune :

a) „Situația generală a țării este tragică, din cauza foa-

metei care amenință armata și populația, a mizeriei fiziologice, a lipsei de mijloace sanitare, a mortalității, care printre copii este de 60%, iar tifosul exantematic a început“.

b) „*Situația politică*, departe de aliați și fără și nici un punct de sprijin“.

c) „*Situația militară dezastroasă*, fiind-că țara nu are nici o speranță în posibilitatea unui ajutor, nici o linie de retragere, fără depozite de hrană și munițiuni, în sfârșit, fără putință de a ne procura echipamentul, a cărui lipsă nu va întârzia a se resimți, din prima zi a retragerii“.

Căpitanul francez aviator Paul Blery, într'o carte intitulată „En mission en Roumanie“, scrie:

„La începutul lui Decembrie 1917, la Botoșani, se vedeau urme serioase de dezagregare și de lipsă de disciplină în armata rusiască, din cauza propagandei revoluționare“.

„La 2 Decembrie 1917, două avioane au fost comandate să reguleze tragerea unei baterii de artilerie rusească. Ele au manevrat 2 ore deasupra bateriei, fără nici un rezultat. După ce avioanele s'au scoborât, s'a aflat că bateria n'a tras din cauză, că *sovietul soldaților* s'a întrunit ca să hotărască, dacă trebuie să tragă sau nu“!

Aviatorii francezi la Botoșani, își instalaseră popota într'o baracă de scânduri, construită în mijlocul pieței publice, unde se concentrau stradele principale ale orașului, iar către finele lui Decembrie, această baracă a fost transformată în fortăreață, așezându-se mitraliere în direcția stradelor despre care vorbesc mai sus. Toate aceste măsuri erau luate, în scopul de a se apăra în contra trupelor și soldaților ruși. La această baracă s'a prezintat un căpitan rus, Orloff și alții fugiții de frica soldaților lor, pentru a nu fi asasinați. Ei au cerut ajutor ofițerilor francezi, au fost îmbrăcați cu alte haine și trimiși noaptea peste câmp, cu trăsura, la 30 km. distanță de Botoșani, spre Iași, din cauză că gara din oraș era ocupată de revoluționari.

Aceasta era dar *adevărata situațiune* a armatei noastre și mai ales a celei rusești — buna și loiala noastră aliată (!...) — la sfârșitul anului 1917 și ea nu putea fi văzută cu ocaziunea revistelor militare *sgomotoase și de onoare*, care se făceau la Iași și în Moldova, în prezența D-lui Albert Thomas și a generalului Berthelot.

Pentru a urma analiza ce mi-am propus a face la punctul 2, să vedem acum, care era la această epocă *situația tactică și strategică a armatei noastre*? Retrasă din munți, unde din cauza slăbirei și subțierei frontului părăsit de ruși, nu mai putea rezista, ea ar fi trebuit să apere acum un front întins dela Galați, pe Siret, trecând peste valea Bahluiului și mergând să se sprijine pe Prut la satul Bivolari, nord de Iași. Această linie era cunoscută în armată și în public, sub numele de „*triunghiul morței*“. Dela Bivolari până la Nistru, pe frotiera ucrainiană, nici o fortificație, nici o trupă. Cu alte cuvinte, tot *nordul Basarabiei fiind deschis*, nu putea fi acoperit în contra unei încercări de întoarcere a vrășmașului, de cât printr'o *massă de manevră*, adică, se cerea *un război de mișcare*.

Armata română *rămasă singură*, întinsă pe linia Siretului, era dar foarte răspândită, fără mijloace de a complecta golurile lăsate de ruși și cu atât mai puțin de a *forma rezerve*. Ea ținea ordinea înapoia frontului și tot ea avea divizii în Basarabia pentru acelaș scop. De unde dar se putea lua forțele trebuincioase, pentru a face față la toate aceste greutăți și a *avea masa de manevră* despre care vorbesc mai sus? De unde se putea aproviziona această *massă de manevră*, atunci când în Moldova și în Basarabia, nu mai aveam depozite? De unde se puteau lua caii necesari coloanelor de munițiuni și de subsistență, când mortalitatea lor și lipsa de furage erau atât de mari, în cât nu s'ar fi putut scoate nici artileria grea și de câmp, din pozițiunile lor de pe front?

Ni se făgăduia, de partizanii acelor cari susțineau *con-*

tinuarea războiului, ajutorul armatelor ucraniene și pentru a proba acest lucru, toată lumea a văzut circulând pe str. Lăpușneanu la Iași, soldați ruși izolați, sau în grup de 3 la 4 oameni, îmbrăcați cu o uniformă specială, având fundul căciulei albastru, despre care se spunea, că fac parte din armata ucrainiană. Nu cred însă că totalul acestor soldați de bălcui, să fi trecut cifra de 30, la 40 de oameni!

Ucraina, care trebuia să ne primească *în retragere* și să ne susțină *cu puternica ei armată*, (!) *ne-a declarat războiu*, la zece zile după venirea generalului Averescu la cârma țării!

În consecință, armata română slabă pe front, fără subsistențe și fără munițiuni suficiente, era strânsă între două armate vrășmașe. Pe când în față ar fi trebuit să ne opunem atacurilor austro-germane; pe când trupele germane rămase libere în Galiția, în fața cărora românii începuseră a se retrage spre Iași, ne-ar fi atacat în flanc între Prut și Nistru, în spate ne-ar fi sărit al 3-lea vrășmaș, armata ucraineană. Aceasta era *trista situațiune* a armatei române după pacea dela Brest-Litovsk și nimeni nu o poate contesta!

În ceea ce privește pe vrășmașii noștri, pentru a răspunde mai precis la punctul 3 al analizei despre care am vorbit, voi spune, că din punctul de vedere militar, *ei erau cu desăvârșire slăbiți* în urma încercărilor de ofensivă făcute fără folos pe frontul occidental, pe când în interior populațiunea era lipsită de hrană, ceea-ce se probează prin faptul. că pe lângă că se rechiziționau în Muntenia cantități enorme de grâu și alimente, pentru a fi expediate în Germania, se mai înlesnea și fiecărui soldat german, a trimite în fiecare lună, sau chiar săptămână, câte o cutie plină, pentru familie sa. În sfârșit, atât din punctul de vedere militar, cât și din cel economic, *Europa centrală era dezagregată*.

Pentru toți aceia cari cunoșteau situațiunea și judecau *cu sentimente curat românești*, pacea separată *era o pace pro-*

vizorie, foarte oneroasă, însă onorabilă. România la încheierea păcii generale, avea trebuință de un jandarm, care să aducă la îndeplinire condițiile tratatului de pace și acel jandarm nu putea fi altul decât resturile armatei române, fiindcă aliații noștri depărtați, nu ne puteau fi de nici un folos.

În unire dar cu ceea ce se scrie în cartea publicată de Ministerul de războiu belgian, carte despre care am vorbit, era de datoria oricărui român să scape armata și cu aceasta viitorul țării!

Prologul intrării noastre în războiu nepregătiți, cu un plan de campanie care ne împrăștia în pachete și în cordon, pe un front mai mare ca 1000 km., silindu-ne a face față în toate direcțiunile, în contra unui vrășmaș tare, bine armat și bine pregătit, nesușinuți de aliații noștri, nici pe front, nici la Salonic, ne era bine cunoscut. Acest prolog îl văzusem cu toate urmările lui. Patrioții despre cari voi vorbi mai jos, doriau însă să vadă și epilogul, care după toate probabilitățile, ar fi fost o capitulare în câmp deschis, în Basarabia, capitulare, care în istoria militară, poartă numele de rușinoasă. Acest fel de capitulări se numără pe degete și istoria dă ca pilde pe Max la Ulm, cu armata austriacă, pe Basaine la Metz și în sfârșit, pe Mac-Mahon la Sedan, cu armatele franceze,

Dintre aceste 3 pilde istorice, aceea care s'ar fi asemănat mai mult cu situațiunea noastră în Basarabia, după retragere, ar fi fost aceea dela Sedan, cu deosebire, că armata franceză a fost nevoită să capituleze, din cauză că a fost împinsă pe o frontieră neutră, pe când noi am fi fost împinși asupra unui vrășmaș, care era faimoasa armată ucrainiană, aliata noastră!...

În acele timpuri grele și dureroase pentru țară, patrioții cari o serviau dela Paris, (!...) au protestat printr'o radiogramă către Generalul Averescu, președintele consiliului de miniștri, în care se spunea: „Cea mai mare nenorocire pentru România, ar fi cu siguranță semnarea unei păci

separate, care ar constitui pentru dânsa o atingere la libertatea și la idealul ei național. Sperăm, că nu se va găsi un român să semneze o pace, care ar fi (nedescifrabil) viitoare“.

— Din copia acestei radiograme, se poate vedea numele aceluia care au semnat-o, sprijiniți pe situația armatei și a țării *judecatã la Paris!* Voiu spune numai, că ea cuprinde 57 de semnături, dintre care 23 *parlamentari*, iar restul *intelectuali*, cu înaltă situațiune în țară. Acești parlamentari *patrioți (!)* împreună cu alții cari se plimbau în Rusia, sau prin țările neutre, *dezertaseră dela datoria lor din parlament*, astfel că guvernul Averescu, neavând numărul cerut de regulament, nu avea nici puțința de a-l întruni, pentru a-l consulta și a-i cere directive în acele momente grele pentru țară! Am fost singurii din toate țările beligerante cari ne-am găsit în această situațiune.

În cece privește pe intelectualii cari semnaseră radiograma, cred că era de a lor datorie, să aibă mai multă încredere în acei cari se găseau la fața locului, să ia ca pildă *poporul englez*, care în războiul din Africa de Sud, cu toată „săptămâna neagră“, în care s’au pierdut bătălii după bătălii, *poporul englez a păstrat absolută încredere* în conducătorii săi și ai armatelor sale, până la rezultatul definitiv care a fost victoria și numai atunci a căutat să judece faptele petrecute.

Cred asemenea, că datoria de români a acestor intelectuali, cari nu cunoșteau adevărata situațiune, era să *caute a îndulci legăturile cu aliații noștri*, iar nu să le înăspriască, astfel cum ei făceau prin conferințe și alte mijloace!

Regele țării, guvernul și d-l Brătianu, șeful guvernului trecut, *erau români*, se găseau în țară, *în fața mizeriei și a primejdiei* și cu toate acestea, cu sufletul îndurerat au găsit de cuviință să ia aceste măsuri, având credința că *ele sunt provizorii* și în folosul țării.

Numai cu concursul acestor măsuri, s’a putut scăpa restu-

rile armatei române, care, așezate cu fața la Nistru și la Tisa, au împiedecat întrunirea *hoardelor bolcevice* rusești, cu acelea din Ungaria, scăpând țara de un adevărat dezastru.

În unire dar cu părerile d-lui Briand, despre care am vorbit, România și-a îndeplinit datoria cu prisosință în fața aliaților ei. Numeroasele jertfe pe care ea le făcuse în oameni, material și avere, pentru interesu! comun, erau de ajuns, iar conducătorii *români din țară*, nu găseau că această Românie *trebuia sugrumată fără nici un folos*, căci aceasta ar fi fost o *adevărată crimă!*

— Pentru a termina cu această parte din istoria țarei mele, voi spune *fără a mă mai servi de nici o informațiune luată din afară*, ci numai de cunoștiința faptelor, la care am participat pe timpul când eram la Iași, *că susținătorul rezistenței noastre în Moldova, după pacea dela Brest-Litovski și a retragerii în Basarabia, era generalul Berthelot*. Acesta, strânsese în jurul său pe toți învârtiții, doritori de glorie și onoruri, pe toți acei *ascunși* pe la coloane și părțile sedentare pentru a fugi de front, în sfârșit, pe o parte din societatea noastră superficială, care în vederea intereselor și ambițiunei, se conducea mai mult de masca sentimentelor decât de *judicata românească* și de dragoste pentru țară. ¹⁾

Propagandiștii sprijiniți pe aceste elemente, câștigaseră o mare influență în Moldova și prin urmare sarcina și răspunderea conducătorilor devenise foarte grea.

— Pentru încheerea acestei noi ediții a recenziei mele, voi repeta, că sunt de aceeaș părere cu autorul „Istoriei războiului pentru întregirea României“, care în prefața sa declară:

1) Caractere bizantine, ca și în trecutul nostru istoric; adică, *când cu turcii, când cu rușii și nici odată cu țara românească!*

„Așa fiind, ori cât de neplăcut și supărător pentru persoane, ori cât de jignitor pentru amorul nostru propriu național, ar fi une ori adevărul, l'am spus cu curaj“. — Și mai departe : „*Patriotismul adevărat nu constă în lingușirea amorului nostru propriu național și în ascunderea adevărului*“.

— În faptele ce am expus sprijinit pe acte oficiale, în părerile mele asupra doctrinelor și principiilor militare, nu am pretențiunea să mă prezint ca o *stea*, nici dintre acelea *care se văd pe orizontul nostru*, nici dintre acelea trecătoare. Am voit numai să arăt cititorilor mei, că în interesul adevărului, nu sunt și nu voi fi nici odată un *satelit*.

Scriu totul cinstit și cu încrederea, că poate voi fi folositor tineretului, lăsând părerile mele *la judecata liberă* a fie-căruia, așa fel, cum am fost o viață întreagă, pentru-că numai astfel cred, că se poate forma o judecată sănătoasă.

Acum, când prin împrejurări fericite, prin suferințe și jertfe numeroase, am reușit a înfăptui idealul nostru național, în întregirea neamului, numai prin judecată sănătoasă și fără patimă, *putem întări* ceea-ce am realizat și ceea-ce este încă nesigur, din cauza numeroșilor vrășmași cari ne înconjoară.

Din parte-mi, am conștiința împăcată, că în tot timpul comandamentelor mele, mi-am îndeplinit datoria cu muncă și dragoste pentru armată, mulțumind respectos M. S. Regelui pentru faptul, că „*motu proprio*“, *mi-a conferit dreptul de a purta spade*, la marea cruce a Coroanei, *pentru comanda Armatei I-a în Oltenia*.

În sfârșit, această recenzie fiind strâns legată cu ceea-ce am scris în „*Note și Cugetări*“, cred că este bine, pentru acei cari ar dori să *completeze totul*, să consulte și acele note“.

1926 Octombrie.

General de divizie, I. CULCER

